

Προτάσεις για τη βελτιστοποίηση

ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΗΣ 5ΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2014 - 2020

Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας
Παράρτημα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας
ΔΙΔΟΤΟΥ 26, 106 80 ΑΘΗΝΑ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2014

**ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ
ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΗΣ 5^{ΗΣ} ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2014 – 2020**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
Κεφάλαιο 1ο ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ.....	5
1. Μέτρο 121 – Σχέδια Βελτίωσης	5
2. Μέτρο 112 – Νέοι Αγρότες.....	11
3. Μέτρο 123Α - Αύξηση της Αξίας των Γεωργικών Προϊόντων	16
4. Μέτρο 123Β - Αύξηση της Αξίας των Δασοκομικών Προϊόντων	18
5. Μέτρο 214 - Γεωργοπεριβαλλοντικές Ενισχύσεις Δ1.1 & Δ1.2.....	18
6. Αγροτουριστικές επενδύσεις (Ιδιωτικά Έργα του Άξονα 3 και 4) Γ	20
7. Τεχνική βοήθεια.....	21
Κεφάλαιο 2ο ΝΕΑ ΜΕΤΡΑ – ΔΡΑΣΕΙΣ.....	24
8. Άρθρο 15 - Δράσεις Μεταφοράς Γνώσεων και Ενημέρωσης.....	24
9. Άρθρο 16 - Συμβουλευτικές Υπηρεσίες, Υπηρεσίες Διαχείρισης Γεωργικής Εκμετάλλευσης και Υπηρεσίες Αντικατάστασης.....	24
10. Άρθρο 17 - Συστήματα Ποιότητας Γεωργικών Προϊόντων και Τροφίμων	25
11. Άρθρο 18 - Επενδύσεις σε Υλικά Στοιχεία του Ενεργητικού.....	26
12. Άρθρο 20 - Ανάπτυξη Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων και Επιχειρήσεων	26
13. Άρθρο 29 - Ενισχύσεις για τη Γεωργία, το Περιβάλλον και το Κλίμα	27
14. Άρθρο 31 - Natura 2000 και Ενισχύσεις βάσει της Οδηγίας Πλαισίου για τα Ύδατα	27
15. Άρθρο 36 - Συνεργασία	27
16. Άρθρα 37-40 - Εργαλεία Διαχείρισης Κινδύνου.....	30
17. Άρθρα 61-63 - Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας για τη Γεωργική Παραγωγικότητα και Βιωσιμότητα.....	30

18. Δημόσια Έργα (οριζόντια σε όλα τα μέτρα).....	30
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	31
Η Συμβολή Της Γεωθερμίας σε Σχέδια Αγροτικής Ανάπτυξης	31
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	37
Συντελεστές της Εργασίας.....	37

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το Παράρτημα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας του ΓΕΩΤΕΕ παρουσιάζει τις προτάσεις του για το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, οι οποίες υποβλήθηκαν στις Κεντρικές Υπηρεσίες του Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου και εν συνεχεία, προωθήθηκαν στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΠΑΑΤ), στο πλαίσιο της διενέργειας της σχετικής διαβούλευσης.

Το Παράρτημά μας θεωρεί ότι είναι κρίσιμο να αναδιαρθρωθούν βασικές δομές των μέτρων του ΠΑΑ της επόμενης Προγραμματικής Περιόδου, σύμφωνα με τους εξής στόχους:

- Βελτίωση της απορροφητικότητας των κοινοτικών πόρων
- Μείωση του διοικητικού χρόνου και κόστους
- Αύξηση της οικονομικής αποδοτικότητας των πόρων
- Προώθηση των κεντρικών πολιτικών του ΥΠΑΑΤ
- Προσαρμογή των μέτρων στους κανόνες της αγοράς, υπό την έννοια της αγροτικής επιχειρηματικότητας τόσο στην πρωτογενή παραγωγή όσο και στο χώρο των τροφίμων
- Προσήλωση στην παραγωγή ποιοτικών και ασφαλών προϊόντων, τα οποία έχουν θέση στην αγορά και απαντούν στην ανάγκη της εθνικής οικονομίας για εξαγωγικό προσανατολισμό
- Άμβλυση των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Με βάση το σκεπτικό αυτό, συστάθηκε μια πολυμελής ομάδα εργασίας που απαρτιζόταν από μέλη του Παραρτήματος, τόσο από το χώρο της αγοράς, όσο και από στελέχη φορέων της Δημόσιας Διοίκησης, μεταξύ των οποίων το ΥΠΑΑΤ, το ΥΠΕΚΑ, η Αποκεντρωμένη Διοίκηση, οι Περιφέρειες, ο ΕΛΓΟ – Δήμητρα, το Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο, το Ίδρυμα Γεωπονικών Επιστημών, το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών και Μελετών του Εθνικού Κέντρου Βιώσιμης και Αειφόρου Ανάπτυξης, καθώς και εκπροσώπους της Πανελληνίας Ομοσπονδίας

Συλλόγων Γεωπόνων και της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Επαγγελματιών Γεωπόνων, εντός της οποίας συζητήθηκαν οι παρούσες προτάσεις.

Η συζήτηση για τις υφιστάμενες δράσεις του ΠΑΑ 2007-2013 και η συσχέτισή τους με νέο ΠΑΑ 2014-2020 πραγματοποιήθηκε σε χρονική περίοδο κατά την οποία πολλά μέτρα ανακοινώνονται, με συνέπεια να ανακύπτουν νέα ζητήματα. Ως εκ τούτου, το παρόν κείμενο προτάσεων του Παραρτήματος Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας του ΓΕΩΤΕΕ θα μπορούσε στο μέλλον να επικαιροποιηθεί με την προσθήκη και άλλων προτάσεων, για τη βελτιστοποίηση του νέου ΠΑΑ.

Εκ μέρους της Διοικούσας Επιτροπής του Παραρτήματος πρέπει να ευχαριστήσουμε θερμά τους συναδέλφους που κατέθεσαν την εμπειρία τους και το προσωπικό του Παραρτήματος που έφερε εις πέρας την πρωτοβουλία αυτή¹.

Κλείνοντας, να τονίσουμε ότι με το παρόν, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο παρεμβαίνει δυναμικά στο χώρο της πρωτογενούς παραγωγής και των τροφίμων και μάλιστα στο πιο σημαντικό αναπτυξιακό εργαλείο άσκησης αγροτικής πολιτικής, το ΠΑΑ. Αυτή είναι η κύρια θεσμική αποστολή του Επιμελητηρίου. Καλούμε την πολιτική ηγεσία και τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥπΑΑΤ να αξιοποιήσουν τις προτάσεις μας και τις διαβεβαιώνουμε ότι είμαστε στη διάθεσή τους να συνεργαστούμε εποικοδομητικά, στο εθνικής σημασίας θέμα της βελτιστοποίησης του ΠΑΑ.

Ο Πρόεδρος της ΔΕ

Σταύρος Ζαννόπουλος

---

¹ Τα ονόματα των συντελεστών αναφέρονται στο Παράρτημα II

1. Μέτρο 121 – Σχέδια Βελτίωσης

1.1. Ρεαλιστικό κόστος υλοποίησης επενδύσεων

Ευκαιρία για βελτίωση: Αν και δόθηκαν τιμοκατάλογοι με αρκετές τιμές ρεαλιστικού κόστους υλοποίησης επενδύσεων, το εύρος των επενδύσεων ήταν τέτοιο που δαπανήθηκε πολύς χρόνος από τις γνωμοδοτικές επιτροπές, ώστε να αναζητηθούν οι σχετικές τιμές. Το θέμα της επιτάχυνσης της διαδικασίας αξιολόγησης και γνωμοδότησης των Σχεδίων Βελτίωσης (Σ/Β) ήταν κυρίαρχο κατά τους προηγούμενους 15 μήνες που διήρκεσε η διαδικασία, ώστε να αντισταθμισθούν οι καθυστερήσεις που προέκυψαν από πολλές άστοχες επιλογές του ΥΠΑΑΤ.

Πρόταση: Να εκδοθεί από το ΥΠΑΑΤ ένα ευρύτερο φάσμα τιμοκαταλόγων για τον έλεγχο του ρεαλιστικού κόστους. Θα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικό από την άποψη της εξοικονόμησης χρόνου για τις γνωμοδοτικές επιτροπές και της ανανέωσης των στοιχείων, το να ενσωματωθεί στην ηλεκτρονική εφαρμογή, από τα στατιστικά της τρέχουσας προκήρυξης, αλλά και σε συνεργασία με τους εκπροσώπους των εισαγωγέων/κατασκευαστών γεωργικών μηχανημάτων βάση δεδομένων ρεαλιστικού κόστους.

1.2. Η ηλεκτρονική εφαρμογή www.metro121.gr

Ευκαιρία για βελτίωση: Η εφαρμογή της ηλεκτρονικής πλατφόρμας ήταν μια θετική προσπάθεια, η οποία επιδέχεται αρκετές βελτιώσεις.

Προτάσεις:

- (i) Βελτίωση της online πλατφόρμας του μέτρου και επέκταση της χρήσης σε όλα τα μέτρα κατ' αναλογία του ependyseis.gr.
- (ii) Διενέργεια online επικοινωνίας μεταξύ των υπηρεσιών (αρχής διαχείρισης, εφαρμογής, πληρωμής, ελέγχου, αξιολογητές, γνωμοδοτικές επιτροπές) με το δυνητικό δικαιούχο ή/και το μελετητή για αποτελεσματικότερη, αμεσότερη, απλούστερη, οικονομικότερη επικοινωνία.

(iii) Προσθήκη νέων πεδίων στην πλατφόρμα όπου υποχρεωτικά θα γίνεται αναφορά (α) στον προτεινόμενο μηχανολογικό εξοπλισμό π.χ. δυναμικότητα, CE, ώστε να μη δίνονται ελλιπείς προσφορές (και να υπάρχει συγκεκριμένο πρότυπο για τις προσφορές) (β) στα αγροτεμάχια για να είναι δυνατή η ταύτισή τους (γ) σε όλες τις κατηγορίες μέγιστων προϋπολογισμών δηλαδή για πολυμηχανήματα, μηχανολογικό εξοπλισμό, γενικές δαπάνες. Έτσι θα εξοικονομηθεί σημαντικός χρόνος κατά τη διαδικασία αξιολόγησης και γνωμοδότησης και θα μειωθούν λάθη / παραλείψεις / ασάφειες στους υποβληθέντες φακέλους.

1.3. Επικοινωνία της ΕΥΔ ΠΑΑ με τις υπηρεσίες

Ευκαιρία για βελτίωση: Η χρήση e-mail για μαζική και άμεση επικοινωνία της ΕΥΔ με τους εμπλεκόμενους στην αξιολόγηση και γνωμοδότηση και η ήδη καλή συνεργασία της ΕΥΔ ΠΑΑ με τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες. Όμως:

(i) Συνήθως η απάντηση σε κάποιο ερώτημα αποστέλλεται μόνο στον ερωτώντα και όχι σε όλους. Όταν η απάντηση αποστέλλεται σε όλους, δε συνοδεύεται με το ερώτημα που θέτει το πρόβλημα και έτσι η πληροφόρηση είναι ελλιπής.

(ii) Υπάρχουν ζητήματα, τα οποία δε διευκρινίζονται πλήρως από το σύνολο των ΚΥΑ και ΥΑ του μέτρου, π.χ. (α) εάν οι ευπρόσβλητες περιοχές από νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης (Ν.3199/03) τυγχάνουν της ενίσχυσης του +10% των ειδικών περιοχών, (β) πώς ορίζεται η αγελαία εκτροφή, (γ) πώς χωροθετείται ο ξεχωριστός χώρος άμελης, (δ) σε ποιο ύψος πληθυσμού ανέρχεται ο αριθμός των ζώων, ώστε να θεωρούνται οικίσια και να μην προσμετρούνται στον υπολογισμό ΜΑΕ (μονάδων ανθρώπινης εργασίας) ή να απαιτούν την τήρηση κοινοτικών προτύπων και εθνικών προδιαγραφών.

Πρόταση: Δημιουργία e-helpdesk προσβάσιμου σε όλους, με ερωταπαντήσεις για τα σημαντικότερα θέματα που αντιμετωπίζονται στο μέτρο, ταξινομημένα κατά θεματική ενότητα. Στη θεματολογία θα προστίθεται κάθε νέο ερώτημα που τίθεται που κρίνει η υπηρεσία του ΥΠΑΑΤ ότι μπορεί να βοηθήσει και άλλους εμπλεκόμενους στο μέτρο. Έτσι θα αποφευχθεί περιττή, επαναλαμβανόμενη και χρονοβόρα αλληλογραφία και πολλές φορές με διαφορετικές απαντήσεις ανάλογα με την κρίση του υπηρεσιακού παράγοντα που απαντά στο θέμα. Η ίδια πρόταση ισχύει για όλα τα μέτρα του ΠΑΑ και κυρίως αυτά που εμπλέκουν πληθώρα υπαλλήλων, μελετητών και έχουν χιλιάδες δικαιούχους, δηλαδή τα μ112, μ214 κ.ά.

1.4. Προώθηση των κύριων πολιτικών του ΥπΑΑΤ

Ευκαιρία για βελτίωση: Η μέθοδος με την οποία εφαρμόστηκε η ενθάρρυνση της υιοθέτησης πολιτικών, ήταν η βαθμολόγηση. Επειδή όμως όλα τα επιλέξιμα Σ/Β εντάσσονται στο σύνολό τους, λόγω των μειωμένων από την οικονομική κρίση συμμετοχής στο μέτρο, η βαθμολόγηση δεν επηρεάζει την ουσιαστική διαφοροποίηση μεταξύ των Σ/Β και συνεπώς υπήρξε αποτυχία στην εφαρμογή του στόχου να υποστηριχθούν κάποιες πολιτικές, π.χ. νέες τεχνολογίες.

Πρόταση: Να δίδεται η δυνατότητα διαφοροποίησης του ποσοστού ενίσχυσης κατηγορίας επενδύσεων είτε στόχου του επιχειρηματικού σχεδίου, ανάλογα με την επιχειρούμενη πολιτική προς εφαρμογή και την περιοχή για την οποία η πολιτική θα έχει ιδιαίτερη βαρύτητα. Στοχεύοντας σε αυτό, θα ήταν σκόπιμο τα Σ/Β που συμβάλλουν (α) στη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων (π.χ. παγολεκάνες), (β) στην προστασία του καταναλωτή (π.χ. ψεκαστικά ακρίβειας γεωργίας, συστήματα ιχνηλασιμότητας) και (γ) στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων (π.χ. συστήματα στάγδην άρδευσης στην κεντρική & νότια Ελλάδα, γεωθερμία²) να εξασφαλίζουν υψηλότερα ποσοστά ενίσχυσης.

1.5. Εξορθολογισμός και επικαιροποίηση επενδύσεων

Ευκαιρία για βελτίωση: Είναι αντιαναπτυξιακή η τάση που υπήρξε κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο να προτιμώνται από τους επενδυτές βαρέως τύπου κτιριακές εγκαταστάσεις, οι οποίες απορροφούν το συντριπτικό ποσοστό των προϋπολογισμών, δεν προσθέτουν υπεραξία στο προϊόν σε σχέση με τις ελαφρές κατασκευές και δεν αποσβένονται σύντομα.

Προτάσεις:

(i) Να δοθεί έμφαση στις επενδύσεις σε εξοπλισμό των μονάδων ζωικής παραγωγής με ελαφρές κτιριακές κατασκευές. Το ΥπΑΑΤ πρέπει: α) να προχωρήσει στη θεσμοθέτηση προδιαγραφών κατασκευών, με τη χρήση νέων υλικών που εξυπηρετούν τις ανάγκες της κτηνοτροφίας και δεν είναι τόσο δαπανηρές όσο οι συμβατικές κατασκευές από σκυρόδεμα (π.χ. ξύλινες κατασκευές), β) να συνεργαστεί με τις αρμόδιες υπηρεσίες άλλων Υπουργείων ώστε οι κατασκευές αυτές να μπορούν να αδειοδοτούνται με ευκολία, γ) να αξιολογήσει την αποδοτικότητα των κτηνοτροφικών στεγάστρων με σκελετό θερμοκηπίου. Στην πτηνοτροφία οι προδιαγραφές στέγασης και θέρμανσης να εξασφαλίζουν και την ενεργειακή αποδοτικότητα των κατασκευών.

(ii) Απαιτείται επικαιροποίηση και εμπλουτισμός των προωθούμενων ειδών πολυετών καλλιεργειών. Π.χ. η προωθούμενη ποικιλία ροδιάς που

² Βλ. Παράρτημα Ι

περιγράφεται στη σχετική ΥΑ είναι χυμοποιήσιμη, με δυνητικά προβλήματα απορρόφησης από το μεταποιητή, ενώ απουσιάζει από τον κατάλογο επιτραπέζια ποικιλία ροδιάς που έχει ζήτηση στην αγορά η οποία καλύπτεται με εισαγωγές από την Τουρκία. Επίσης χρειάζεται περεταίρω εμπλουτισμός της παραπάνω ΥΑ και με άλλες καλλιέργειες.

(iii) Απαιτείται επικαιροποίηση των προδιαγραφών των επενδύσεων και για τη φυτική παραγωγή (π.χ. θερμοκήπια) και τη ζωική παραγωγή. Χρειάζεται εξειδικευμένη και επισταμένη δουλειά και εδώ ακριβώς είναι που σχεδιάζεται η πολιτική που ακολουθεί το ΥΠΑΑΤ. Αυτή είναι η βασική αποστολή του υπουργείου και ευρύτερα της κεντρικής διοίκησης: η χάραξη στρατηγικής.

1.6. Προδιαγραφές σύνταξης των Σ/Β

Ευκαιρία για βελτίωση: Μελέτες οι οποίες απαιτούνται για την ένταξη επενδύσεων και δικαιολογούν επιπλέον αμοιβή του μελετητή δεν ήταν τελικά επιλέξιμες διότι ουδέποτε εκδόθηκαν προδιαγραφές για αυτές, όπως απαιτούσε η ΥΑ λεπτομερειών εφαρμογής του μέτρου.

Προτάσεις

(i) Να εκδίδεται μαζί με τις αποφάσεις (ΚΥΑ και ΥΑ) και Οδηγός Σύνταξης Αιτήσεων Ενίσχυσης και Οδηγός Σύνταξης Αιτήσεων Πληρωμής Σ/Β όπως συνέβη την προηγούμενη Προγραμματική Περίοδο, καθώς και επιμέρους προδιαγραφές για τα εξειδικευμένα θέματα που μπορούν να περιλαμβάνονται στα Σ/Β: συγκεκριμένα έκδοση προδιαγραφών για τις αρδευτικές, ενεργειακές και άλλες απαιτούμενες από το θεσμικό πλαίσιο μελέτες. Το ΓΕΩΤ.Ε.Ε. μπορεί να είναι ο φορέας που θα συντάξει τις προδιαγραφές αυτές.

(ii) Επειδή ο σχεδιασμός και παρακολούθηση μιας επενδυτικής πρότασης απαιτεί πληθώρα γνώσεων, τόσο επιστημονικών όσο και διοικητικών (σχεδιασμός εγκαταστάσεων, προστασία των ζώων στις εκτροφές, περιβαλλοντικές αδειοδοτήσεις, άδειες δόμησης, οικονομοτεχνικές μελέτες, λογιστική παρακολούθηση) να επανέλθει ο θεσμός του πιστοποιημένου από το ΓΕΩΤΕΕ συντάκτη, όχι σαν θεσμός αποκλεισμού, αλλά σαν θεσμός κατάρτισης και ενημέρωσης για βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

1.7. Περιστολή γραφειοκρατίας

Ευκαιρία για βελτίωση: Πληθώρα απαιτούμενων δικαιολογητικών, ευκολία με την οποία οι δυνητικοί δικαιούχοι (ευθύνονται και οι μελετητές) δήλωναν στις Υ/Δ αντιφατικά στοιχεία και πολλές θεραπεύσιμες ελλείψεις και λάθη.

Πρόταση: Περιορισμός των απαιτούμενων από το νομικό πλαίσιο των προγραμμάτων δικαιολογητικών, στα απαραίτητα. Αντικατάσταση ορισμένων δικαιολογητικών από κατάλογο με απαντήσεις του τύπου “ναι / όχι” ή άλλης επιλογής από check list και υπογραφή του καταλόγου αυτού σε

μορφή τυποποιημένης υπεύθυνης δήλωσης, με θεώρηση του γνησίου της υπογραφής. Εν συνεχεία, διενέργεια υπηρεσιακού ελέγχου με τη χρήση της «Ολοκληρωμένης καρτέλας παραγωγού ή αγροτικής εκμετάλλευσης»³ που περιγράφεται παρακάτω και δυνατότητα επιβολής ποινής με οικονομικά μέσα, όπως περικοπές από την ενιαία ενίσχυση ή άλλες πηγές ενίσχυσης είτε από πυλώνα I είτε II, σε περίπτωση ψευδών ή ανακριβών στοιχείων. Εφαρμογή της πρότασης για την ολοκληρωμένη καρτέλα παραγωγού ή αγροτικής εκμετάλλευσης, όπως περιγράφεται παρακάτω, στην τεχνική βοήθεια.

1.8. ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΟ ΜΕΤΡΟ

Ευκαιρία για βελτίωση: Δεν ήταν ενήμεροι για τις απαιτήσεις του μέτρου αρκετοί εμπλεκόμενοι υπάλληλοι, π.χ. οι υπάλληλοι των ΔΑΟΚ οι οποίοι εξέδιδαν τις βεβαιώσεις τήρησης των κοινοτικών προτύπων και εθνικών προδιαγραφών, με αποτέλεσμα οι βεβαιώσεις να είναι προβληματικές και να απαιτούν αλληλογραφία, επεξηγήσεις, διοικητικά κόστη και καθυστερήσεις.

Προτάσεις:

- (i) Ενημέρωση των υπαλλήλων που εμπλέκονται έμμεσα στη διαδικασία, για το μέτρο, ώστε να υπάρχει ενιαία και ορθή αντιμετώπιση των θεμάτων.
- (ii) Ανάθεση στις υπηρεσίες που διεξάγουν την αξιολόγηση και του έργου της παραλαβής, ώστε η διαδικασία αξιολόγησης να προσδίδει εμπειρία στη μελλοντική παραλαβή και το έργο αξιολόγησης να γίνεται ακόμα πιο ποιοτικό με την προοπτική της παραλαβής από τις ίδιες υπηρεσίες (αποφεύγονται έτσι ημιτελείς και ασαφείς αξιολογήσεις).

1.9. Κοινή Οργάνωση Αγοράς (ΚΟΑ) Οπωροκηπευτικών

Ευκαιρία για βελτίωση: Σύγχυση στις επενδύσεις που σχετίζονται με ΚΟΑ Οπωροκηπευτικών.

Πρόταση: Βελτίωση των σχετικών διατυπώσεων, π.χ. εάν κατηγορίες επενδύσεων εμπίπτουν στην ΚΟΑ οπ/κών, εάν μία επένδυση αξιοποιείται ταυτόχρονα σε καλλιέργειες εντός και εκτός ΚΟΑ οπ/κών εάν υπόκειται στους περιορισμούς της ΚΟΑ οπ/κών κ.λπ..

1.10. Ίσες ευκαιρίες σε όλους να ασκήσουν τη γεωργία

Ευκαιρία για βελτίωση: Τα κριτήρια για να είναι κάποιος επιλέξιμος είναι αυστηρά, ως προς το να χαρακτηριστεί «γεωργός» και έρχονται σε αντίθεση με την ανάγκη που έχει δημιουργήσει στην κοινωνία η ύφεση, η μείωση του εισοδήματος και η ανεργία, για εισοδο στις αγροτικές δραστηριότητες με αντίστοιχες επενδύσεις στη γεωργία. Είναι ατελέσφορο να εμμένουμε σε

³ Βλ. Τεχνική Βοήθεια στο παρόν κεφάλαιο

νοοτροπίες κλειστών επαγγελματιών και πιθανόν να αντίκειται στο εθνικό ή/και κοινοτικό δίκαιο.

Προτάσεις:

- (i) Απαλοιφή της απαίτησης να είναι ασφαλισμένος στον ΟΓΑ
- (ii) Το είδος του επενδυτή να μην κριτήριο επιλεξιμότητας (ναι/όχι) αλλά επιλογής (δηλαδή βαθμολογούμενο).

1.11. Επιτάχυνση και βελτίωση της ποιότητας της αξιολόγησης των φακέλων

Ευκαιρία για βελτίωση: Η μίσθωση της εταιρίας με αντικείμενο την εκτέλεση του έργου της αξιολόγησης προκάλεσε μεγάλη καθυστέρηση (με τις επιπτώσεις που προαναφέρθηκαν) και είχε αμφισβητούμενο αποτέλεσμα στην ποιότητα της εργασίας που προσέφερε. Επίσης κάποιοι αξιολογητές δεν ανταποκρίθηκαν επαρκώς στο έργο τους.

Προτάσεις:

- (i) Διατήρηση και εμπλουτισμός του υφιστάμενου μητρώου αξιολογητών, και υπομητρώων που σχετίζονται με το γνωστικό αντικείμενο. Συνεχόμενες προσκλήσεις με ημ/νίες σε τακτά χρονικά διαστήματα.
- (ii) Εξετάσεις πιστοποίησης πριν την ανάθεση έργου και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων προηγούμενης αξιολόγησης-γνωμοδότησης, ώστε (α) να προτιμούνται μελλοντικά για τη διαδικασία αξιολογητές που διεξάγουν ποιοτική δουλειά και είναι συνεπείς και (β) να βελτιώνουν οι μελετητές την ποιότητα του φακέλου που υποβάλουν.
- (iii) Να συμπεριληφθούν στους κύκλους του ΙΝΕΠ σεμινάρια σχετικά με όλο το νομοθετικό πλαίσιο των Σ/Β (το αυτό ισχύει και για το μ112). Στην περίπτωση αυτή θα αποφευχθούν επιπλέον εξετάσεις πιστοποίησης για τους υπηρεσιακούς παράγοντες⁴.

Ευκαιρία για βελτίωση: Αν και αρχικά προβλέπονταν, δεν εφαρμόστηκε τελικά η ύπαρξη γραμματείας στις γνωμοδοτικές επιτροπές. Ο μεγάλος όγκος των δικαιολογητικών που εμπλέκονται και τα σημαντικά χρηματικά ποσά που καταβάλλονται από το μέτρο, καθιστούν απαραίτητη και την διοικητική υποστήριξη της γνωμοδότησης.

Πρόταση: Στοιχειώδης γραμματειακή υποστήριξη κατά τη γνωμοδότηση. Δεν αποτελεί πολυτέλεια, απαιτείται για να γίνει σωστό, σύντομο και συντονισμένο γνωμοδοτικό έργο.

1.12. Προγραμματισμός προκηρύξεων (ισχύει για όλα τα μέτρα)

Ευκαιρία για βελτίωση: Κατά την διάρκεια της τρέχουσας Προγραμματικής Περιόδου 2007 – 2013 το μέτρο προκηρύχθηκε μία μόνο φορά με

⁴ Βλ. εδάφιο (ii)

αποτέλεσμα: (α) υπερβολικό όγκο εργασίας για τις υπηρεσίες που κανένας σχεδιασμός δεν μπορεί να υποστηρίξει, και (β) αποκλεισμό από το μέτρο όσων δεν υπέβαλλαν πρόταση κατά την διάρκεια της μία και μοναδικής πρόσκλησης ή απορρίφθηκαν για τυπικούς ή ουσιαστικούς λόγους.

Προτάσεις:

(i) Να εκδίδεται μία και μόνο Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για κάθε Προγραμματική Περίοδο, στην οποία να υπάρχει προγραμματισμός προκηρύξεων του Μέτρου (τουλάχιστον μία προκήρυξη/έτος).

(ii) Το χρονοδιάγραμμα προκηρύξεων να λαμβάνει υπόψη του (α) τις καλλιεργητικές εργασίες (π.χ. προκηρύξεις την περίοδο τακτικών αρδεύσεων είναι προβληματικές, γιατί οι ενδιαφερόμενοι είναι απασχολημένοι με αγροτικές εργασίες και δεν έχουν χρόνο για τον σωστό σχεδιασμό της επενδυτικής πρότασης), άλλα και (β) τα υπόλοιπα μέτρα Αγροτικής Ανάπτυξης (π.χ. πρώτα Νέοι Αγρότες, μετά Σχέδια Βελτίωσης, μετά γεωργοπεριβαλλοντικά κ.λπ.)

1.13. Εξορθολογισμός των καθεστώτων του Μέτρου

Ευκαιρία για βελτίωση: Κατά την διάρκεια της τρέχουσας Προγραμματικής Περιόδου 2007 – 2013 το μέτρο προκηρύχτηκε μέσω δύο καθεστώτων, των Σχεδίων Βελτίωσης Μικρού Κόστους (ενισχύσεις στην προβατοτροφία) και των (κανονικών) Σχεδίων Βελτίωσης.

Πρόταση: Να συνεχιστεί και στην νέα Προγραμματική Περίοδο ο διαχωρισμός του Μέτρου σε δύο καθεστώτα. Τα Σχέδια Βελτίωσης Μικρού Κόστους να αφορούν προτάσεις για τις οποίες δεν απαιτείται έκδοση αδειών (περιβαλλοντικές, δόμησης κ.λπ.), δηλαδή να αφορούν κυρίως την προμήθεια μηχανολογικού εξοπλισμού και να υλοποιούνται από τις περιφερειακές υπηρεσίες. Τα (κανονικά) Σχέδια Βελτίωσης που θα αφορούν κυρίως ιδρύσεις και επεκτάσεις, δηλαδή προτάσεις που απαιτούν την έκδοση αδειών, να υλοποιούνται από την κεντρική υπηρεσία του ΥΠΑΑΤ. Στο πλαίσιο του προγραμματισμού των προκηρύξεων τα Σ/Β Μικρού Κόστους να είναι συνεχούς υποβολής, ενώ τα (κανονικά) Σ/Β να υποβάλλονται την περίοδο Νοέμβριος – Απρίλιος και να αξιολογούνται την περίοδο Μάρτιος – Οκτώβριος.

2. Μέτρο 112 – Νέοι Αγρότες

Σκοπός του μέτρου είναι η διευκόλυνση της εγκατάστασης του Νέου Αγρότη. Όμως στην πράξη, όπως αποδεικνύουν τα προβλήματα που συσσωρεύονται μετά την ένταξη στο μέτρο και καταλήγουν σε πληθώρα απεντάξεων, το μέτρο δεν επιτυγχάνει το σκοπό για τον οποίο προτάθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι προτάσεις του Παραρτήματος Στερεάς

Ελλάδας στοχεύουν στο να οδηγήσουν τους νέους αγρότες σε ασφαλή και αποτελεσματική είσοδο στο νέο τους επάγγελμα, ώστε να βρουν το βηματισμό τους και να σταδιοδρομήσουν επιτυχώς στην πρωτογενή παραγωγή.

2.1. Άνοιγμα της πύλης του επαγγέλματος σε περισσότερους πολίτες

Ευκαιρία για βελτίωση: Μέχρι στιγμής ένας από τους στόχους των πυλώνων I & II ήταν η παραμονή των κατοίκων στις αγροτικές περιοχές. Πλέον όμως, το υψηλότατο ποσοστό ανεργίας στις ηλικίες κάτω 30 είναι ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα και η γεωργία προσφέρεται ως διέξοδος για πολλούς νέους, κάτι που μπορεί να φέρει μετεγκατάστασή επιπλέον πληθυσμού στα χωριά και αναζωογόνηση της επαρχίας από ενεργό πληθυσμό.

Πρόταση: Ποσόστωση των μακροχρόνια ανέργων στους επιλέξιμους νέους αγρότες π.χ. δέσμευση του 10-15% του αριθμού των δικαιούχων για μακροχρόνια άνεργους.

Ευκαιρία για βελτίωση: Η έννοια «αγρότης» δεν πρέπει να περιοριστεί μόνο στη γεωργική δραστηριότητα.

Πρόταση: Να είναι επιλέξιμοι οι δασεργάτες και οι ρητινοσυλλέκτες.

2.2. Εξορθολογισμός των στόχων

Ευκαιρία για βελτίωση: Ο στόχος του επιχειρηματικού σχεδίου για δημιουργία γεωργικής εκμετάλλευσης μεγαλύτερης του 80% του εισοδήματος αναφοράς είναι δύσκολος να επιτευχθεί υπό κανονικές συνθήκες και γίνεται ακόμη δυσκολότερος δεδομένων των υφιστάμενων οικονομικών συνθηκών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αποχώρηση από το πρόγραμμα αρκετών ενταγμένων παραγωγών και η επιστροφή της καταβληθείσας ενίσχυσης, να προκαλεί οικονομική ασφυξία στη νεοσύστατη γεωργική εκμετάλλευση.

Πρόταση: Μείωση του στόχου σε εφικτά για τα σημερινά δεδομένα επίπεδα, ήτοι στο 65-70% του εισοδήματος αναφοράς και αξιολόγηση του δικαιούχου με πραγματικά παραστατικά και όχι με δείκτες, οι οποίοι κατά κανόνα αποκλίνουν από την πραγματικότητα.

Ευκαιρία για βελτίωση: Η αυστηρότητα στην επίτευξη του στόχου θέτει εκτός μέτρου πολλούς δικαιούχους. Ο στόχος του εισοδήματος είναι παράλογο αυστηρός και μη ρεαλιστικός.

Πρόταση: Προκειμένου να καταβληθεί πληρωμή στο δικαιούχο, οι στόχοι να είναι μόνο τα όρια των κατηγοριών εισοδήματος αναφοράς (π.χ. 80-100% ή 100-120%) και όχι ένα ακριβές εισόδημα (με την πρόσφατη συμπλήρωση του $\pm 5\%$).

Ευκαιρία για βελτίωση: Έχει σωρευθεί ένας τεράστιος όγκος από διευκρινιστικές εγκυκλίους, συχνά αντικρουόμενες, που έχουν διαμορφώσει ένα μέτρο πολλών αστερίσκων και το έχουν καταστήσει δύσκαμπτο και αναποτελεσματικό. Αυτό αποκαλύπτει τα πολλαπλά προβλήματα στον αρχικό σχεδιασμό του μέτρου και απαιτεί επανασχεδιασμό με τομές και επαφή με τη γεωργική και οικονομική πραγματικότητα.

Πρόταση: Απλούστευση, ελαστικότητα και πρακτικότητα στο νέο σχεδιασμό. Όπως προαναφέρθηκε, πρέπει οι στόχοι να χαμηλώσουν και να γίνει αντιληπτό ότι οι δικαιούχοι είναι συνήθως πολίτες με μικρές οικονομικές δυνατότητες και όχι υψηλό μορφωτικό επίπεδο που είναι σε δυσχέρεια να κάνουν επιχειρηματικές κινήσεις, ιδιαίτερα υπό τις παρούσες συνθήκες έλλειψης ρευστότητας από τις τράπεζες. Επίσης δεν πρέπει να παραληφθεί η ευθύνη που φέρουν και οι μελετητές να συντάσσουν εφικτό επιχειρηματικό σχέδιο και να επιδιώκεται η επαφή των υπηρεσιών μαζί τους με ηλεκτρονικά μέσα και ο συχνότερος έλεγχος από πλευράς τους του ενταγμένου νέου αγρότη.

2.3. Ευελιξία της κατεύθυνσης της εκμετάλλευσης

Ευκαιρία για βελτίωση: Η δέσμευση της απαγόρευσης αλλαγής κατεύθυνσης στο επιχειρηματικό σχέδιο επί 10ετία είναι ασύμβατη με το συνεχώς μεταβαλλόμενο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον και παγκοσμιοποιημένη αγροτική οικονομία.

Πρόταση: Δυνατότητα αλλαγής κατεύθυνσης μετά το πέρας 5ετίας από τη σύναψη της σύμβασης.

2.4. Καθυστερήσεις στις πληρωμές

Ευκαιρία για βελτίωση: Η καθυστέρηση στις πληρωμές οφείλεται σε 2 αίτια: (α) στην ανάρτηση της εξατομίκευσης κάθε έτους από τον ΟΠΕΚΕΠΕ και (β) στην καθυστέρηση της κατάρτισης από τον ΕΛΓΟ – Δήμητρα.

Προτάσεις:

- (i) Ο ΟΠΕΚΕΠΕ εφόσον εμπλέκεται στα κριτήρια της πληρωμής οφείλει να εκδίδει έγκαιρα τα αποτελέσματα των διασταυρωτικών ελέγχων.
- (ii) Ο ΕΛΓΟ - Δήμητρα να είναι συνεπής στην κατάρτισή τους, διότι οι καθυστερήσεις στις υποχρεώσεις του κράτους αποβαίνουν μοιραίες για την επιτυχία του δικαιούχου και κατά συνέπεια του μέτρου.

2.5. Χρόνος προκήρυξης του μέτρου

Ευκαιρία για βελτίωση: Οι πρώτες επιπλοκές, απεντάξεις και καθυστερήσεις στην καταβολή της Α' δόσης παρουσιάζονται αμέσως μετά την έκδοση από τον ΟΠΕΚΕΠΕ της 1ης εξατομίκευσης του ενταγμένου νέου αγρότη.

Πρόταση: Να προβλέπεται χρονικός συντονισμός της προκήρυξης του μέτρου με την έκδοση της εξατομίκευσης από τον ΟΠΕΚΕΠΕ, ώστε τα στοιχεία της αίτησης ενίσχυσης να μπορούν άμεσα να διασταυρωθούν με την εξατομίκευση, με στόχο να γίνεται ολοκληρωμένη αξιολόγηση του υποψήφιου προς ένταξη και να μην ανακύπτουν προβλήματα αμέσως μετά την έκδοση της πράξης έγκρισης ένταξης στο μέτρο.

2.6. Συχνότητα προκήρυξης του μέτρου

Ευκαιρία για βελτίωση: Η δημοσίευση πρόσκλησης για το μέτρο κάθε 4-5 χρόνια προκαλεί συσσώρευση μεγάλου όγκου εργασίας στις υπηρεσίες και καθυστερήσεις, με επιπτώσεις στη μείωση του ποσοστού υλοποίησης και στην παράβαση της υποχρέωσης του ν+2.

Προτάσεις:

- (i) Όπως προαναφέρθηκε, θα πρέπει να εκδίδεται μία και μόνο Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για κάθε Προγραμματική Περίοδο, στην οποία να υπάρχει προγραμματισμός προκηρύξεων του Μέτρου (τουλάχιστον μία προκήρυξη/έτος από 1/5 έως 31/9), γεγονός που θα επιτρέψει στους ενδιαφερόμενους να προετοιμάσουν το φάκελο υποψηφιότητας και να είναι έτοιμοι για την κατάθεσή του όταν προκηρυχθεί το μέτρο, ενώ θα συμβάλλει και σε μια φυσιολογική ροή του όγκου εργασιών για τις υπηρεσίες ελέγχου και αξιολόγησης.
- (ii) Ο αξιολογητής και ο εισηγητής να είναι το ίδιο πρόσωπο.
- (iii) Τήρηση μητρώου αξιολογητών, και υπομητρώων που σχετίζονται με το γνωστικό αντικείμενο.

2.7. Ενημέρωση των έμμεσα εμπλεκόμενων

Ευκαιρία για βελτίωση: Η άγνοια των έμμεσα εμπλεκόμενων με το μέτρο προκαλεί πολλά προβλήματα στις υπηρεσίες και τους δικαιούχους.

Πρόταση: Να είναι ενήμεροι οι υπάλληλοι που εισάγουν τα στοιχεία της αίτησης ΕΔΕ για το μέτρο 112, ώστε να αποφεύγονται ανακολουθίες και να μη δημιουργούνται προβλήματα.

2.8. Ενημέρωση των δικαιούχων για τυχόν προβλήματα

Ευκαιρία για βελτίωση: Η καθυστερημένη ενημέρωση για τυχόν προβλήματα περιπλέκει πολύ την εφαρμογή του προγράμματος και την πληρωμή του νέου αγρότη και δημιουργεί μεγάλη πιθανότητα απένταξης.

Πρόταση: Οι ενταγμένοι στο μέτρο και οι μελετητές τους να ενημερώνονται έγκαιρα από τον ΟΠΕΚΕΠΕ για την εξατομίκευση μετά το διασταυρωτικό και τον επιτόπιο έλεγχο, ώστε να διορθώνονται τα λάθη έγκαιρα.

2.9. Προώθηση των κεντρικών πολιτικών του ΥΠΑΑΤ

Ευκαιρία για βελτίωση: Απουσιάζει από το μέτρο το εργαλείο που θα λειτουργήσει ως μοχλός προώθησης των πολιτικών του ΥΠΑΑΤ.

Προτάσεις:

(i) Να δίδονται (α) κίνητρα βαθμολογίας στους δυνητικούς δικαιούχους ή (β) επιπλέον ενίσχυση στους ενταγμένους ώστε να δεσμεύονται να ακολουθήσουν πολιτικές που συνάδουν με τις ανάγκες της ελληνικής γεωργίας και τα προβλεπόμενα στην ΚΓΠ π.χ. προώθηση στις αγορές του εξωτερικού ποσοστού της παραγωγής, υιοθέτηση συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, αγορά συστημάτων στάγδην άρδευσης, εισαγωγή μεθόδων υδροπονίας ή γεωθερμίας, σύναψη συμβολαίου πώλησης προϊόντων της εκμετάλλευσης, αξιοποίηση αποβλήτων της εκμετάλλευσης.

(ii) Το νεοσύστατο ΕΤΕΑΝ πρέπει να στηρίξει τις επενδυτικές πρωτοβουλίες των ενταγμένων στο μέτρο νέων αγροτών.

2.10. ΟΠΣΑΑ

Ευκαιρία για βελτίωση: Το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΟΠΣΑΑ) είναι μια βαριά και δυσλειτουργική εφαρμογή, η οποία μετά από 3,5 χρόνια χρήσης ακόμα δεν έχει ξεπεράσει τις παιδικές ασθένειες. Τίθεται υπό αμφισβήτηση αν είναι περισσότερα τα προβλήματα που επιλύει ή αυτά που δημιουργεί στους χρήστες και τις υπηρεσίες.

Πρόταση: Βελτίωση και απλοποίηση της εφαρμογής, παροχή τεχνικής βοήθειας είτε από τον ανάδοχο, είτε από το φορέα πληρωμής.

2.11. Πριμ πρώτης εγκατάστασης

Ευκαιρία για βελτίωση: Για την διευκόλυνση της α' εγκατάστασης του Νέου Αγρότη παρέχεται χρηματικό βοήθημα, το πριμ α' εγκατάστασης. Ωστόσο το πριμ αυτό δεν είναι ανάλογο των αναγκών της α' εγκατάστασης. Αρκεί να αναφερθεί για παράδειγμα ότι κατά την τρέχουσα προκήρυξη, ενώ το πριμ ανέρχεται σε μέγιστο €20.000, στα κριτήρια επιλογής (βαθμολογία) υπάρχει κριτήριο για επενδύσεις €25.000, δηλαδή μεγαλύτερο του πριμ.

Πρόταση: Το πριμ να είναι ανάλογο των εξόδων α' εγκατάστασης που αντιμετωπίζει ο Νέος Αγρότης τη 2ετία μετά την α' εγκατάσταση. Δεν μπορεί το πριμ να είναι ίδιο για όλους τους τομείς τις πρωτογενούς παραγωγής (μεγάλες καλλιέργειες, καλλιέργειες υπό κάλυψη, μελισσοκομία, προβατοτροφία, κ.λπ.). Επίσης θα πρέπει να υπάρχει επιπλέον πριμοδότηση μέχρι του ανώτερου που προβλέπει ο Κανονισμός Αγροτικής Ανάπτυξης εφόσον η α' εγκατάσταση συνδυάζεται με συγκεκριμένες ενέργειες, όπως για παράδειγμα η αγορά ζωικού κεφαλαίου ή γης.

2.12. Συνέχεια της στήριξης προς το νέο αγρότη

Ευκαιρία για βελτίωση: Το πριμ πρώτης εγκατάστασης από μόνο του δεν είναι αρκετό, ώστε να εξασφαλίσει τη σταδιοδρομία ενός νέου αγρότη.

Πρόταση: Μετά την ένταξη των νέων στο γεωργικό επάγγελμα θα πρέπει να ακολουθήσουν προσανατολισμένα μέτρα που θα ενισχύσουν την παραγωγική διαδικασία επί της κατεύθυνσης του ενταγμένου επιχειρηματικού σχεδίου π.χ. μικρά σχέδια βελτίωσης μ121, ή/και αύξηση της αξίας γεωργικών προϊόντων μ123 (άρθρο 18 του Κανονισμού)

3. Μέτρο 123Α - Αύξηση της Αξίας των Γεωργικών Προϊόντων

3.1. Διάρκεια μίσθωσης ακινήτου

Ευκαιρία για βελτίωση: Όταν η νόμιμη κατοχή τεκμηριώνεται με μίσθωση, αυτή πρέπει να είναι 20ετούς διάρκειας.

Πρόταση: Η 20ετής διάρκεια μίσθωσης δεν προωθεί την ανάπτυξη και δεν εξυπηρετεί κανένα ουσιαστικό σκοπό της διασφάλισης της επένδυσης. Αν ο επιχειρηματίας είναι ικανός, η χρηματοδότηση θα αποφέρει πολλαπλασιαστικά οφέλη χωρίς να απαιτούνται «αστυνομικές δικλείδες ασφαλείας». Προτείνουμε η διάρκεια της μίσθωσης να μειωθεί στα 10 χρόνια, με έτος έναρξης το έτος υποβολής της πρότασης.

Άλλωστε, η 20ετής μίσθωση δυσχεραίνει την σύναψη μίσθωσης για δύο λόγους: (α) Γιατί στην παρούσα οικονομική συγκυρία όταν το ακίνητο δεν ανήκει στους εταίρους/μετόχους του φορέα της επένδυσης υπάρχει αντικειμενική δυσκολία σύναψης επαγγελματικής μακροχρόνιας μίσθωσης. Κανείς δεν θέλει να δεσμευτεί με ένα μίσθωμα που μετά από μερικά χρόνια μπορεί να είναι πολύ μικρό ή πολύ μεγάλο και (β) διότι, ανεξάρτητα από την οικονομική συγκυρία, όταν πρόκειται για εκσυγχρονισμό ή επέκταση το τμήμα που πρέπει να καταβληθεί στην εφορία είναι υψηλό λόγω των υφιστάμενων εγκαταστάσεων. Δε διασφαλίζει την επένδυση αφού μετά την 5ετία, διάρκεια των μακροχρονίων υποχρεώσεων, μπορεί κάλλιστα να ακυρωθεί η συμβολαιογραφική πράξη μίσθωσης. Σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον παρόμοιες διατάξεις δεν ενθαρρύνουν την ανάπτυξη.

3.2. Δείκτης οικονομικής βιωσιμότητας

Ευκαιρία για βελτίωση: Στο μέτρο εντάσσονται επιχειρήσεις που πληρούν κριτήρια οικονομικής βιωσιμότητας, τους γνωστούς «αριθμοδείκτες».

Πρόταση: Κριτήριο επιλεξιμότητας, δηλαδή κριτήριο αποκλεισμού, δεν μπορεί να είναι η ιστορική οικονομική πορεία μιας επιχείρησης, γιατί αντιτίθεται σε κάθε αρχή αναπτυξιακής λογικής. Προτείνεται από κριτήριο

επιλεξιμότητας να γίνει κριτήριο επιλογής, δηλαδή βαθμολογούμενο. Ούτως ή άλλως, η αγορά βρίσκει πάντα τρόπους να αντιδρά στις επιλογές της διοίκησης, όταν αυτές εμποδίζουν την ομαλή της εξέλιξη.

Οι επενδύσεις πραγματοποιούνται από μία επιχείρηση προκειμένου είτε να διατηρήσει την ανταγωνιστικότητά της είτε να την βελτιώσει. Πραγματοποιούνται ακόμα, προκειμένου μια επιχείρηση να εισέλθει σε μια νέα αγορά (υφιστάμενη επιχείρηση, νέος παραγωγικός τομέας). Τα καθεστώτα ενισχύσεων, ενισχύουν ενέργειες και δράσεις που ο επιχειρηματίας δεν θα υλοποιούσε απουσία του καθεστώτος. Αυτή είναι και η βασική αιτία, για την οποία ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν πριν την έναρξη του καθεστώτος δεν είναι επιλέξιμες για συγχρηματοδότηση. Αποκλείοντας εκ των προτέρων επιχειρήσεις με «άσχημα», κατά την κρίση της διοίκησης, οικονομικά αποτελέσματα, δεν επιτρέπουμε στις επιχειρήσεις αυτές να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους και συνεπώς το μέτρο δεν συνεισφέρει στην ανάπτυξη της χώρας. Επιλέγοντας όμως μέσω της βαθμολογίας τις καλύτερες δυνατές επιχειρήσεις, δια της αξιολόγησης τόσο των ιστορικών στοιχείων όσο και των προοπτικών ανάπτυξης τους μέσω της επενδυτικής πρότασης, επιτυγχάνονται οι σκοποί των καθεστώτων ενίσχυσης.

3.3. Υπό ίδρυση επιχειρήσεις

Ευκαιρία για βελτίωση: Στο μέτρο δεν εντάσσονται υπό ίδρυση επιχειρήσεις.

Πρόταση: Να εντάσσονται και υπό ίδρυση επιχειρήσεις.

Αφού όλα τα καθεστώτα ενισχύσεων, σκοπό έχουν την ενθάρρυνση των επενδύσεων, η υποχρέωση να υποβάλλονται προτάσεις μόνο από επιχειρήσεις που υφίστανται την ημερομηνία υποβολής της αίτησης λειτουργεί ανασταλτικά και δεν προωθεί την ανάπτυξη. Εξάλλου τα αποτελέσματα των γνωμοδοτικών επιτροπών της τρέχουσας Προγραμματικής Περιόδου είναι μάλλον απογοητευτικά, όσον αφορά τα ποσοστά απορρίψεων, που αγγίζουν το 50% (Ετήσιες Εκθέσεις ΠΑΑ), γεγονός που αποθαρρύνει τους επιχειρηματίες πρώτα να ιδρύσουν την εταιρεία και έπειτα να υποβάλουν επενδυτική πρόταση στο Μέτρο.

3.4. Επιχειρήσεις μεταποίησης βιολογικών προϊόντων

Ευκαιρία για βελτίωση: Στήριξη των επιχειρήσεων του χώρου των βιολογικών προϊόντων στο σκληρό επιχειρηματικό περιβάλλον των τροφίμων

Πρόταση: Βαθμολόγηση της επιχείρησης που επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί αποκλειστικά στη μεταποίηση βιολογικών προϊόντων, ώστε να ενισχυθούν τα ελληνικά βιολογικά προϊόντα και να αυξηθεί η ζήτησή τους στην εγχώρια

αγορά, κάτι το οποίο θα δώσει επιπλέον κίνητρα στους βιοκαλλιεργητές να βελτιώσουν την τεχνική παραγωγής τους.

4. Μέτρο 123B - Αύξηση της Αξίας των Δασοκομικών Προϊόντων

4.1. Μεταφορικά μέσα

Ευκαιρία για βελτίωση: Έλλειμμα σχετικής κατηγορίας επένδυσης.

Πρόταση: Να είναι επιλέξιμα τα ζώα φόρτου – σύρσης (μουλάρια), αφού στις συνθήκες που επικρατούν στα ελληνικά δάση είναι απαραίτητα για την αποκομιδή των δασικών προϊόντων.

4.2. Δασικοί συνεταιρισμοί

Ευκαιρία για βελτίωση: Ύπαρξη δασικών συνεταιρισμών που διαθέτουν προσωπικό άνω του ορίου της πολύ μικρής επιχείρησης, γεγονός που την καθιστά μη επιλέξιμη με το ισχύον καθεστώς του μέτρου.

Πρόταση: Να υπάρχει ιδιαίτερη μεία ώστε να συμπεριλαμβάνονται και μεσαίες επιχειρήσεις δασικών συνεταιρισμών και των ρητινοκαλλιεργητών.

4.3. Μικρές επενδύσεις και δευτερογενή δασικά προϊόντα

Ευκαιρία για βελτίωση: Υπάρχει ανάγκη να υποστηριχθεί η συγκεκριμένη πολιτική, διότι η αγορά χρειάζεται τα προϊόντα αυτά και είναι μία δράση που κατεξοχήν αυξάνει την αξία του τοπικού προϊόντος.

Πρόταση: Να δοθεί έμφαση στην δημιουργία μικρών τυποποιητηρίων και των δευτερογενών δασικών προϊόντων (αρωματικά φυτά, ερρικόριζα, κλπ), επενδύσεις με ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη των μικρών κοινοτήτων.

5. Μέτρο 214 - Γεωργοπεριβαλλοντικές Ενισχύσεις Δ1.1 & Δ1.2

5.1. Στήριξη της πραγματικής βιολογικής γεωργίας και ενίσχυση της θέσης της στην αγορά

Ευκαιρία για βελτίωση: Στο μέτρο της βιολογικής γεωργίας έχουν παρεισφρήσει δικαιούχοι, οι οποίοι φαίνεται ότι έχουν μόνο κίνητρο την είσπραξη της ενίσχυσης και όχι την υποστήριξη της τεχνικής της παραγωγής. Παρατηρείται το φαινόμενο να μην επιδιώκουν την παραγωγή και να αμελούν τις καλλιεργητικές φροντίδες. Αυτό δεν είναι γεωργία και η πρακτική αυτή πρέπει να αποθαρρυνθεί.

Προτάσεις:

(i) Οι ενισχύσεις να συνδέονται με την παραγωγή προϊόντων και να θεσπιστεί ελάχιστη παραγωγικότητα, ώστε ο δικαιούχος να είναι επιλέξιμος.

(ii) Ως εναλλακτικό ή συμπληρωματικό στο παραπάνω μέτρο, στη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία θα πρέπει να θεσμοθετηθεί εκ νέου, ως

υποχρέωση, η πώληση μιας μικρής έστω ποσότητας βιολογικών προϊόντων, έτσι ώστε η ενίσχυση να μην είναι αυτοσκοπός.

Ευκαιρία για βελτίωση: Το μέτρο της βιολογικής γεωργίας θα πρέπει να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της αγοράς, διότι η αγορά είναι αυτή που καθορίζει τι θα παράγεται.

Πρόταση: Στις ενισχυόμενες καλλιέργειες της βιολογικής γεωργίας θα πρέπει να συμπεριληφθούν και τα οπωροκηπευτικά, που έχουν ζήτηση στην αγορά, καταναλώνονται απευθείας από τον άνθρωπο και έχουν μεγάλη οικονομική σημασία και επί το πλείστον εξαγωγικό ενδιαφέρον.

5.2. Εφαρμογή πολιτικής στήριξης της οικογενειακού τύπου κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης

Ευκαιρία για βελτίωση: Στη βιολογική κτηνοτροφία, η μοριοδότηση ένταξης στο μέτρο των μεσαίων και μεγάλων μονάδων δεν φαίνεται να ευνοεί τις οικογενειακές εκμεταλλεύσεις.

Πρόταση: Η υφιστάμενη οικονομική συγκυρία είναι ένα σοβαρό εμπόδιο για μεγάλες επενδύσεις, λόγω έλλειψης ρευστότητας, άρα πρέπει να ενθαρρυνθούν οι οικογενειακού τύπου εκμεταλλεύσεις, που είναι ο κεντρικός ιστός της εθνικής μας κτηνοτροφίας και σε μεταγενέστερο χρόνο να ενισχυθεί η επέκτασή τους.

Οι οικονομίες κλίμακος –και συνεπώς οι μεγάλες κτηνοτροφικές μονάδες– έχουν μεν σοβαρά πλεονεκτήματα ανταγωνιστικότητας, όμως υπάρχουν τρόποι με τους οποίους είναι δυνατόν να κτισθεί προστιθέμενη αξία και σε προϊόντα μικρότερων εκμεταλλεύσεων και να καταστούν και αυτές βιώσιμες στο ανταγωνιστικό περιβάλλον των αγορών.

Συνεπώς εκτιμούμε ότι μοριοδότηση 5 μορίων για δυναμικότητες άνω των 30 μονάδων μεγάλων ζώων αρκεί.

5.3. Προσαρμογή στις ρεαλιστικές τιμές ενοικίων βοσκοτόπων

Ευκαιρία για βελτίωση: Στην εκτατικοποίηση κτηνοτροφίας, οι ενισχύσεις που δίδονται για τους επιπλέον ενοικιαζόμενους βοσκοτόπους είναι υπέρογκες και προκαλούν στρεβλώσεις στις τιμές των ενοικίων.

Πρόταση: Στις περιοχές Α΄, να ενισχύονται οι επιπλέον ενοικιαζόμενοι βοσκότοποι, με ποσό όμως που θα είναι κοντά στα τρέχοντα ενοίκια βοσκοτόπων και όχι με τα μεγάλα ποσά που ίσχυσαν.

5.4. Συντονισμός υπηρεσιών, απλοποίηση και επιτάχυνση διαδικασιών

Ευκαιρία για βελτίωση: Στις περισσότερες γεωργοπεριβαλλοντικές δράσεις παρατηρήθηκε μεγάλο ποσοστό απορρίψεων, με συνέπεια την καθυστέρηση

στην υπογραφή συμβάσεων, την καθυστέρηση στις πληρωμές και πιθανώς μείωση στην απορροφητικότητα των κονδυλίων των δράσεων του ΠΑΑ.

Προτάσεις:

(i) Επιβάλλεται να υπάρξει επαρκέστερη λειτουργία του ΟΣΔΕ. Για κάποιες δράσεις η εισαγωγή του γεωχωρικού ελέγχου ως διαδικασία, είτε στα έτη αναφοράς που ορίστηκαν για την επιλεξιμότητα, είτε στα ενταγμένα αγροτεμάχια των δράσεων του μέτρου 214, καθιστά υποχρεωτική τη σωστή λειτουργία του ΟΣΔΕ, ενώ οι μελετητές και οι παραγωγοί θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στους χάρτες των ψηφιοποιημένων αγροτεμαχίων.

(ii) Η απλή αντιστοίχιση των χαρτογραφικών υποβάθρων κατά την σύνταξη των Σχεδίων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, χωρίς την γνώση των ακριβών γεωχωρικών θέσεων των ψηφιοποιημένων αγροτεμαχίων των χαρτών αποτέλεσε το βασικό λόγο των πολλών απορρίψεων στις περισσότερες δράσεις του Μέτρου 214.

Ευκαιρία για βελτίωση: Εγκύκλιοι, υπουργικές αποφάσεις και τροποποιήσεις τους, προσκλήσεις ενδιαφέροντος κ.λπ. με καταληκτικές ημερομηνίες, με ασάφειες και χαρακτηριστικές καθυστερήσεις, χωρίς τη σωστή διαβούλευση μεταξύ εμπλεκόμενων υπηρεσιών και φορέων. Είναι πρακτικά αδύνατο μια εμπλεκόμενη κεντρική υπηρεσία να γνωρίζει αυτοτελώς όλες τις ιδιαιτερότητες μιας δράσης, που σχετίζεται με την περιφέρεια και εμπλέκεται και το ΟΣΔΕ.

Πρόταση: Πριν εκδοθεί οποιαδήποτε έγγραφο που ρυθμίζει τη λειτουργία του μέτρου, θα πρέπει όλες οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες - φορείς εφαρμογής και υλοποίησης του μηχανογραφικού συστήματος των γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων να συνεργάζονται έγκαιρα και αγαστά με τις περιφερειακές υπηρεσίες και συλλογικά όργανα - εταίρους του ΥΠΑΑΤ για την αντιμετώπιση προβλημάτων που θα προκύψουν στην πορεία της δράσης.

6. Αγροτουριστικές επενδύσεις (Ιδιωτικά Έργα του Άξονα 3 και 4) Γ

6.1. Καθορισμός στόχων του αγροτουριστικού προϊόντος

Ευκαιρία για βελτίωση: Μέσω των Μέτρων Αγροτικής Ανάπτυξης ενισχύονται δράσεις αγροτουρισμού προκειμένου να βελτιωθεί η συνολική ελκυστικότητα των αγροτικών περιοχών. Όμως στην ουσία δεν ενισχύονται δράσεις «αγροτουρισμού» αλλά δράσεις «μαζικού τουρισμού» που βαπτίζονται αγροτουρισμός. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη προδιαγραφών «αγροτουρισμού». Έτσι, στο πλαίσιο των αγροτουριστικών επενδύσεων το ΥΠΑΑΤ καταλήγει να επιδοτεί κατοικίες υπό την μορφή «Τουριστικών

επιπλωμένων κατοικιών αυτοεξυπηρετούμενων διαμερισμάτων και επαύλεων».

Προτάσεις:

- (i) Να ηγηθεί το ΥΠΑΑτ πρωτοβουλίας για την θεσμοθέτηση προδιαγραφών αγροτουρισμού.
- (ii) Να καταργηθεί η ενίσχυση των λειτουργικών μορφών «Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες»

6.2. Συντονισμός νομοθεσίας που ρυθμίζει τον αγροτουρισμό

Ευκαιρία για βελτίωση: Οι δράσεις αγροτουρισμού απευθύνονται τόσο σε αγρότες όσο και σε μη αγρότες. Η δυναμικότητα των μονάδων ορίζεται από την εκάστοτε ΚΥΑ Αγροτουρισμού. Συγχρόνως το ΥΠΑΑΤ μέσω του Ν.3874/10 θεσμοθέτησε τον «επαγγελματία» αγρότη και το γεωργικό εισόδημα. Έτσι, το εισόδημα που προέρχεται από την λειτουργία αγροτουριστικών μονάδων έως 10 δωμάτια θεωρείται «γεωργικό». Όμως οι εκάστοτε ΚΥΑ αγροτουρισμού ορίζουν διαφορετικές ελάχιστες και μέγιστες επιλέξιμες δυναμικότητας προκειμένου ένας γεωργός να ενταχθεί σε δράσεις αγροτουριστικού. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι η ελάχιστη δυναμικότητα για την ίδρυση Ξενοδοχείων τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων είναι οι 20 κλίνες (Απόφαση 3427/9-6-2010, ΦΕΚ/Β/894).

Πρόταση: Να υπάρξει συσχέτιση μεταξύ του τι ενισχύεται από τα Μέτρα Αγροτικής Ανάπτυξης και της υπόλοιπης νομοθεσίας του ΥΠΑΑΤ. Να προσαρμοστούν δηλαδή οι ρυθμίσεις του Ν.3874/10 στις ανάγκες της Αγροτικής Ανάπτυξης, ώστε όσοι γεωργοί εντάσσονται σε δράσεις αγροτουρισμού να μην αντιμετωπίζουν ασφαλιστικά και φορολογικά προβλήματα ή ακόμα και τον κίνδυνο να χάνουν την ιδιότητα του «γεωργού» και συνεπώς την δυνατότητα ενίσχυσής τους μέσα από τα μέτρα Αγροτικής Ανάπτυξης.

7. Τεχνική βοήθεια

7.1. Συστηματοποίηση των δεδομένων αγρότη – αγροτικής εκμετάλλευσης

Ευκαιρία για βελτίωση: Παρά τις αλληπάλληλες προσπάθειες για οργάνωση των στοιχείων των παραγωγών, οι υπηρεσίες κάθε φορά που χρειάζονται την τεκμηρίωση χαρακτηριστικών της γεωργικής εκμετάλλευσης ή στοιχείων των παραγωγών, είναι αναγκασμένες να απαιτούν την προσκόμιση δικαιολογητικών και εγγράφων, τα οποία έχουν υποβληθεί πολλάκις σε υπηρεσίες του ΥΠΑΑΤ ή συνεργαζόμενες ή εποπτευόμενες από αυτό. Το γεγονός αυτό, πέρα από το ότι είναι χρονοβόρο και κοστοβόρο για τον αγρότη, μετατρέπει το μελετητή σε συλλέκτη δικαιολογητικών, με

αποτέλεσμα να αλλοιώνεται η προσπάθειά του να εκπονήσει ένα πρόγραμμα επί του οποίου θα στηριχθεί η ανάπτυξη της αγροτικής εκμετάλλευσης, δηλαδή η ουσία της υπηρεσίας που οφείλει ως μελετητής να προσφέρει.

Πρόταση: Ολοκληρωμένη καρτέλα παραγωγού ή αγροτικής εκμετάλλευσης: Ολοκλήρωση και απόδοση στους υπηρεσιακούς χρήστες του μητρώου αγροτών και αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Στο μητρώο θα πρέπει να εμφανίζεται μια πλήρης εικόνα της αγροτικής εκμετάλλευσης και να περιλαμβάνονται μεταξύ των άλλων στοιχείων: (α) πληροφορίες σχετικά με τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα στα οποία έχει υπάρξει δικαιούχος ο αγρότης (β) το είδος των επενδύσεων που ενισχύθηκαν από τα παραπάνω προγράμματα (γ) ο λοιπός μηχανολογικός εξοπλισμός που διαθέτει ο αγρότης (δ) το σύνολο των αδειοδοτήσεων της αγροτικής εκμετάλλευσης της οποίας είναι κάτοχος (ε) η ενιαία δήλωση εκμετάλλευσης (στ) οικονομικά δεδομένα της ατομικής επιχείρησης π.χ. εκκαθαριστικό, Ε1, Ε2, Ε9, περιουσιολόγιο.

7.2. Χρόνος παροχής της τεχνικής βοήθειας

Ευκαιρία για βελτίωση: Η παροχή της τεχνικής βοήθειας εγκρίνεται τόσο αργά που καθίσταται πρακτικά μη αξιοποιήσιμη.

Πρόταση: Η τεχνική βοήθεια να παρέχεται στην αρχή της προγραμματικής περιόδου για όλα τα μέτρα και τις δράσεις, αφού είναι πολύ καθοριστική για την υλοποίησή τους.

7.3. Κατάρτιση - ενημέρωση

Ευκαιρία για βελτίωση: Οι αξιολογητές / γνωμοδοτικές / επιτροπές παραλαβής είναι αδύνατον να είναι ενημερωμένοι επί παντός επιστητού και να γνωρίζουν τις τεχνολογίες αιχμής και τα τελευταία επιστημονικά δεδομένα σε όλα τα είδη επενδύσεων που χρηματοδοτούν τα μέτρα. Επίσης ορισμένα μέτρα περιλαμβάνουν ιδιαίτερα εκτεταμένη νομοθεσία (ΚΥΑ, ΥΑ, εγκυκλίους) και συνδέονται με σχετική εθνική ή κοινοτική νομοθεσία.

Πρόταση: Η έγκαιρη κατάρτιση των αξιολογητών / γνωμοδοτικών / επιτροπών παραλαβής μπορεί να εξασφαλιστεί από την τεχνική βοήθεια. Όπως προαναφέρθηκε ίσως είναι χρήσιμο να αξιοποιηθεί και το ΙΝΕΠ στην ενημέρωση / κατάρτιση.

Ευκαιρία για βελτίωση: Οι ενταγμένοι των μέτρων αγνοούν πολλά σημαντικά θέματα που έχουν να κάνουν με τις υποχρεώσεις τους και θέτουν σε κίνδυνο την ομαλή υλοποίηση των υποχρεώσεων τους και ολοκλήρωση του αντικειμένου του μέτρου.

Πρόταση: Ενημέρωση από το φορέα εφαρμογής του μέτρου προς τους ενταγμένους αγρότες και τους μελετητές για τις υποχρεώσεις τους. Το

ΓΕΩΤΕΕ θα μπορούσε να συμβάλει στην κατάρτιση των μελετητών επί ενός μέτρου Αγροτικής Ανάπτυξης και την τήρηση σχετικού αρχείου πιστοποίησής τους.

8. Άρθρο 15 - Δράσεις Μεταφοράς Γνώσεων και Ενημέρωσης**Προτεινόμενες Δράσεις:**

8.1. Σεμινάρια στη Φυτική Παραγωγή: Θερμοκηπιακές καλλιέργειες, Υπαίθρια κηπευτικά, Οπωροφόρα, Αμπελουργία. Οριζόντια έμφαση στην Ολοκληρωμένη διαχείριση, Πολλαπλή συμμόρφωση, Βιολογική γεωργία, εξοικονόμηση ύδατος, γεωθερμία.

8.2. Σεμινάρια στη Ζωική Παραγωγή: Προβατοτροφία, Αγελαδοτροφία, Μελισσοκομία.

8.3. Σεμινάρια στη Μεταποίηση, Τυποποίηση και Μάρκετινγκ αγροτικών προϊόντων και τροφίμων.

ΣΚΕΠΤΙΚΟ: Κατάρτιση (α) γεωπόνων με έμφαση στους άνεργους και τους νέους επιστήμονες, (β) αγροτών και ενδιαφερόμενων να ακολουθήσουν τη γεωργία σε ξεχωριστούς κύκλους, για κατηγορίες των κύριων κλάδων παραγωγής με ελκυστικό εισόδημα, υψηλή υπεραξία και ενδιαφέρον για αύξηση της εγχώριας παραγωγής και των εξαγωγών. Στόχος: αύξηση της παραγωγικότητας, δημιουργία ολοκληρωμένης διαχειριστικής ικανότητας μιας εκμετάλλευσης / επιχείρησης, αναδιάρθρωση καλλιεργειών και ποικιλιών, αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, εξοικονόμηση φυσικών πόρων, μείωση της ανεργίας.

Δικαιούχοι: ΓΕΩΤΕΕ, ΙΓΕ, ΜΦΙ, ΙΝΕΠ, ΕΦΕΤ, ΕΛΓΟ, ΔΑΟΚ Περιφερειών, Επιχειρήσεις.

9. Άρθρο 16 - Συμβουλευτικές Υπηρεσίες, Υπηρεσίες Διαχείρισης Γεωργικής Εκμετάλλευσης και Υπηρεσίες Αντικατάστασης

9.1. Προτεινόμενη Δράση: Διαρκής Επιμόρφωση Γεωργικών Συμβούλων

ΣΚΕΠΤΙΚΟ: Εφόσον βασικός στόχος ενός ολοκληρωμένου και αποτελεσματικού προγράμματος παροχής γεωργικών συμβουλών είναι το σύνολο των συμβουλευτικών υπηρεσιών σε κάθε κλάδο παραγωγής μιας γεωργικής εκμετάλλευσης να παρέχεται από ένα μόνο σύμβουλο, τότε ο στόχος αυτός προαπαιτεί: (α) καταρτισμένους συμβούλους για τις

απαιτήσεις του κλάδου παραγωγής στον οποίο δραστηριοποιούνται (π.χ. ΦΠ, ΖΠ, τρόφιμα) και διαρκή επιμόρφωσή τους (β) πιστοποιημένους για Πολλαπλή συμμόρφωση και πολλαπλές δράσεις (Βιολογική γεωργία, ΣΟΔ-AGRO 2, AGRO 3, AGRO 4, AGRO 7, Ολοκληρωμένη Φυτοπροστασία, Σχέδια βελτίωσης, Σύμβουλος Ν.4036) (γ) πρόσβαση του συμβούλου σε πληροφορίες και ύπαρξη ενός οριζόντιου συστήματος παροχής πληροφορίας⁵ για όλους τους τομείς της πρωτογενούς παραγωγής και τροφίμων (δ) τη δυνατότητα κάθε γεωργικού συμβούλου να παρέχει τις υπηρεσίες του ως προς μια οροφή όγκου εργασίας, ώστε να διαθέτει τον απαιτούμενο χρόνο για την παροχή της υπηρεσίας. Η οροφή αυτή μπορεί να καθορίζεται είτε με βάση το πλήθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, τις μονάδες ανθρώπινης εργασίας (ΜΑΕ), την έκταση των χωραφιών ή τον αριθμό κεφαλών (ε) παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στους νέους αγρότες ίση με το ήμισυ των μακροχρόνιων υποχρεώσεών τους (στ) εξειδικευμένη κατάρτιση για συμβούλους Ομάδων Παραγωγών.

Δικαιούχοι: ΕΛΓΟ, ΑΕΙ, ΓΕΩΤΕΕ και άλλοι εξειδικευμένοι φορείς π.χ. ΜΦΙ.

9.2. Προτεινόμενη Δράση: Κατάρτιση Εκπαιδευτών των Γεωργικών Συμβούλων

Σκεπτικό: Είναι κομβικής σημασίας για την άρτια προετοιμασία των γεωργικών συμβούλων, οι εκπαιδευτές τους να είναι ενημερωμένοι και αξιολογημένοι, ώστε να παρέχουν άριστης ποιότητας υπηρεσίες.

Δικαιούχοι: ΑΕΙ Ελλάδας - εξωτερικού, Ερευνητικά ιδρύματα Ελλάδας - εξωτερικού, Επιλεγμένες επιχειρήσεις αγροτικής παραγωγής και τροφίμων Ελλάδας – εξωτερικού.

10. Άρθρο 17 - Συστήματα Ποιότητας Γεωργικών Προϊόντων και Τροφίμων

10.1. Προτεινόμενη Δράση: Βελτίωση μέρους των διαδικασιών διαχείρισης, όπως εγκατάσταση αυτόματου ηλεκτρονικού συστήματος ιχνηλασιμότητας και συστημάτων ηλεκτρονικού εμπορίου

Σκεπτικό: Η εγκατάσταση τους θα συμβάλει (α) στην αύξηση της παραγωγικότητας και του αγροτικού εισοδήματος (β) στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας των τροφίμων (γ) θα αποτρέψει την παράνομη ελληνοποίηση προϊόντων.

Δικαιούχοι: Νέοι αγρότες, Ομάδες Παραγωγών.

10.2. Προτεινόμενη Δράση: Εφαρμογή εθελοντικών συστημάτων ποιότητας

⁵ Όπως προτείνεται στο άρ. 36

Σκεπτικό: Σύστημα ποιότητας (α) παραδοσιακών προϊόντων (β) συσκευαστηρίων νωπών και μεταποιημένων προϊόντων (π.χ. κρασιού, ελαιολάδου, κηπευτικών, σύκων, κελυφωτών φιστικιών) που θα δημιουργήσουν ευνοϊκότερους όρους για το πλασάρισμα των προϊόντων στις διεθνείς αγορές. Ο εξοπλισμός προσαρμογής να είναι επιλέξιμη δαπάνη σε συστήματα που σχετίζονται με την ποιότητα για αμεσότερα αποτελέσματα.

Δικαιούχοι: Αγρότες, Ομάδες Παραγωγών, Συσκευαστήρια.

11. Άρθρο 18 - Επενδύσεις σε Υλικά Στοιχεία του Ενεργητικού

11.1. Προτεινόμενη Δράση: Μείωση ενεργειακού κόστους υφιστάμενων αγροτικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων τροφίμων

Σκεπτικό: Αξιοποίηση της κλασσικής και αβαθούς γεωθερμίας με στόχο τη μείωση του κόστους παραγωγής αγροτικών προϊόντων και τροφίμων.

Δικαιούχοι: Αγρότες, Ομάδες Παραγωγών, Επιχειρήσεις.

12. Άρθρο 20 - Ανάπτυξη Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων και Επιχειρήσεων

12.1. Προτεινόμενη Δράση: Αγορά ζωικού κεφαλαίου με έμφαση στο εγχώριο γενετικό υλικό

Σκεπτικό: Το έλλειμμα που παρουσιάζει η χώρα στα κτηνοτροφικά προϊόντα είναι σοβαρό και ως εκ τούτου πρέπει να επικεντρωθεί η πολιτική του ΠΑΑ στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και των συναφών κλάδων. Σοβαρή παράμετρος στη στήριξη της κτηνοτροφίας είναι το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας που παρουσιάζει το εγχώριο προϊόν σε σχέση με τα δυτικοευρωπαϊκά. Η προώθηση των εγχώριου γενετικού υλικού με προσεκτικά κριτήρια μπορεί να δώσει προστιθέμενη αξία στο κτηνοτροφικό προϊόν εξασφαλίζοντας την ιδιαιτερότητα των παραγόμενων προϊόντων.

Δικαιούχοι: Αγρότες, Ομάδες Παραγωγών, Επιχειρήσεις.

12.2. Προτεινόμενη Δράση: Ενίσχυση επιχειρήσεων τυποποίησης – μεταποίησης τοπικών προϊόντων

Σκεπτικό: Στόχος είναι η ενίσχυση της τοπικής τουριστικής αγοράς και η χρήση των προϊόντων στα τουριστικά καταλύματα, ώστε να δοθεί έμφαση στον τοπικό χαρακτήρα του τουριστικού προϊόντος, η διαφοροποίηση των προϊόντων κατά περιοχή και η προσθήκη υπεραξίας στις πρώτες ύλες κοντά στον τόπο παραγωγής τους.

Δικαιούχοι: Αγρότες, Ομάδες Παραγωγών, Επιχειρήσεις.

13. Άρθρο 29 - Ενισχύσεις για τη Γεωργία, το Περιβάλλον και το Κλίμα

13.1. Προτεινόμενη Δράση: Μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος

Δικαιούχοι: Αγρότες, Γεωργικοί Σύμβουλοι, Ομάδες Παραγωγών.

14. Άρθρο 31 - Natura 2000 και Ενισχύσεις βάσει της Οδηγίας Πλαισίου για τα Ύδατα

14.1. Προτεινόμενη Δράση: Προστασία υδάτων από φυτοπροστατευτικά προϊόντα και άλλες ουσίες ανθρώπινης προέλευσης

Σκεπτικό: Καθορισμός κριτηρίων χρήσης και ανάπτυξη κινήτρων υποκατάστασης, εφαρμογή μεθόδων απορρύπανσης.

Δικαιούχοι: Φορείς με εμπειρία σε ύδατα και φυτοπροστατευτικά προϊόντα.

15. Άρθρο 36 - Συνεργασία

15.1. Προτεινόμενη Δράση: Βιολογική καταπολέμηση εντόμων θερμοκηπιακών καλλιεργειών

Σκεπτικό: Περιορισμός των εισροών χημικώς συντιθέμενων ουσιών στις θερμοκηπιακές καλλιέργειες, οι οποίες ανήκουν στην κατηγορία των αγροτικών προϊόντων ιδιαίτερα βεβαρυμμένων σε γεωργικά φάρμακα.

Δικαιούχοι: Ερευνητικοί φορείς, ΔΑΟΚ Περιφερειών, Αγροτικές Συν/κες Οργανώσεις, Ομάδες Παραγωγών, Φορείς Εξαγωγών.

15.2. Προτεινόμενη Δράση: Ανάπτυξη αποτελεσματικών μεθόδων χειρισμού του φυτοϋγειονομικού κινδύνου με έμφαση τις δυναμικές εξαγωγίμες καλλιέργειες

Σκεπτικό: Διασφαλίζεται η εξαγωγή των αγροτικών προϊόντων.

Δικαιούχοι: Ερευνητικοί φορείς, ΔΑΟΚ Περιφερειών, Αγροτικές Συν/κες Οργανώσεις, Ομάδες Παραγωγών, Φορείς Εξαγωγών.

15.3. Προτεινόμενη Δράση: Αντιμετώπιση ζιζανίων με συστήματα γεωργίας ακριβείας

Σκεπτικό: Μείωση του κόστους φυτοπροστασίας και των εισροών ζιζανιοκτόνων στα φυτά και το περιβάλλον.

Δικαιούχοι: Ερευνητικοί φορείς, Αγροτικές Συν/κές Οργανώσεις, Ομάδες Παραγωγών.

15.4. Προτεινόμενη Δράση: Διαχείριση χλωρίδας σε αγρο-οικοσυστήματα

Σκεπτικό: Διατήρηση της βιοποικιλότητας, βελτίωση της ποιότητας και παραγωγικότητας των αγροτικών εκτάσεων.

Δικαιούχοι: Ερευνητικοί φορείς, Αγροτικές Συν/κές Οργανώσεις, Ομάδες Παραγωγών.

15.5. Προτεινόμενη Δράση: Διαχείριση και πιστοποίηση φυτικού γενετικού υλικού με έμφαση στο εγχώριο γενετικό υλικό

Σκεπτικό: Μέσω της ανάπτυξης ανθεκτικών στις ασθένειες ποικιλιών επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερη αποφυγή των ασθενειών, μείωση του μολύσματος, μείωση του κόστους καταπολέμησης και μείωση των εισροών φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Το εγχώριο γενετικό υλικό ενέχει το στοιχείο της υψηλής προσαρμοστικότητας στο ελληνικό αγρο-οικοσύστημα και εκεί μπορούν αναζητηθούν επιθυμητοί χαρακτήρες. Με την πιστοποίηση του πολλαπλασιαστικού υλικού ενισχύεται ο εξαγωγικός προσανατολισμός της γεωργίας και δημιουργείται προστιθέμενη αξία στα αγροτικά και διατροφικά προϊόντα.

Δικαιούχοι: Ερευνητικοί φορείς, Περιφερειακές Υπηρεσίες ΥΠΑΑΤ, Φυτωριούχοι, ΕΛΓΟ.

15.6. Προτεινόμενη Δράση: Βελτίωση της υγείας των μελισσών

Σκεπτικό: Στήριξη της μελισσοκομικού δυναμικού της χώρας.

Δικαιούχοι: Ερευνητικοί φορείς, ΔΑΟΚ Περιφερειών, Μελισσοκομικοί Συν/σμοί, Ομάδες Παραγωγών.

15.7. Προτεινόμενη Δράση: Κώδικας ορθολογικής παραγωγής σε θερμοκηπιακές και υπαίθριες δυναμικές καλλιέργειες

Σκεπτικό: Διασφάλιση της αειφορίας και παροχή διαχειριστικής υποστήριξης για αγροτικές εκμεταλλεύσεις.

Δικαιούχοι: Ερευνητικοί φορείς, ΔΑΟΚ Περιφερειών, Ομάδες Παραγωγών, Επιχειρήσεις.

15.8. Προτεινόμενη Δράση: Ίδρυση και λειτουργία επισκέψιμων αγροκτημάτων σε κάθε περιφέρεια της χώρας

Σκεπτικό: Κατάρτιση των εμπλεκόμενων στη γεωργία και κτηνοτροφία, προώθηση τεχνολογιών και αγροτικής πολιτικής.

Δικαιούχοι: ΟΤΑ, Γ/βάθμια Εκπ/ση, ΕΛΓΟ, Αποκεντρωμένες Υπηρεσίες ΥΠΑΑΤ, Επιχειρήσεις.

15.9. Προτεινόμενη Δράση: Δημιουργία διαδικτυακής πλατφόρμας – βάσης δεδομένων αγροτικής πρακτικής και επιστήμης τροφίμων

15.10. Προτεινόμενη Δράση: Δημιουργία διαδικτυακής πλατφόρμας – βάσης «απόθεσης πληροφορίας» με χρήσιμα εθνικά και διεθνή ερευνητικά αποτελέσματα από τον αγροδιατροφικό τομέα

Σκεπτικό: Συλλογή – αξιολόγηση – ταξινόμηση των δεδομένων και διάθεσή τους για όλη την παραγωγική αλυσίδα. Στόχος η διασύνδεση των εφαρμοσμένης επιστήμης και της έρευνας και η εξυπηρέτηση των αναγκών σε γνώσεις από την παραγωγική αλυσίδα.

Δικαιούχοι: ΕΛΓΟ, ΑΕΙ, ΜΦΙ, ΕΦΕΤ, Κεντρικές & Περιφερειακές Υπηρεσίες ΥΠΑΑΤ, ΔΑΟΚ Περιφερειών.

15.11. Προτεινόμενη Δράση: Έρευνα και μελέτη γεωθερμικών πεδίων για γεωργική αξιοποίηση

Σκεπτικό: Στη χώρα υπάρχει μεγάλος αριθμός βεβαιωμένων και πιθανών γεωθερμικών πεδίων (περισσότερα από 30) των οποίων όμως η αξιοποίηση είναι χαμηλή σε σύγκριση με το δυναμικό τους. Το ΥΠΕΚΑ έκρινε ότι ένας από τους κύριους λόγους της χαμηλής αξιοποίησης ήταν η νομοθετική ρύθμιση για τη μίσθωση – διαχείριση του συνόλου κάθε γεωθερμικού πεδίου. Το γεγονός αυτό καθιστούσε αδύνατη έως προβληματική την αξιοποίηση των περισσότερων πεδίων από μεμονωμένους χρήστες – αγρότες. Με τροποποίηση του ν. 3175/2003 το ΥΠΕΚΑ καθιέρωσε τη δυνατότητα μίσθωσης για αξιοποίηση μέρους ή μερών των γεωθερμικών πεδίων με τη βασική προϋπόθεση ότι αυτό είναι δυνατό χωρίς επιπτώσεις στην ανανεωσιμότητα του πόρου. Μάλιστα η νομοθεσία ορίζει το ΙΓΜΕ αρμόδιο να γνωμοδοτεί για τη δυνατότητα κατάτμησης ενός πεδίου σε επί μέρους τμήματα προς αξιοποίηση.

Αν και το σύνολο των γνωστών σήμερα πεδίων έχει μελετηθεί και εντοπιστεί από το ΙΓΜΕ δεν υπάρχουν εκείνα τα στοιχεία που θα επιτρέψουν την κατάτμηση καθενός σε επί μέρους αξιοποιήσιμα και διαχειρίσιμα τμήματα. Είναι επομένως χρήσιμη η διενέργεια μερικών συμπληρωματικών ερευνών και μελετών οι οποίες θα δώσουν τα στοιχεία για την οριοθέτηση των τμημάτων των πεδίων. Οι έρευνες και μελέτες θα περιλαμβάνουν συνοπτικά τις εξής εργασίες:

- Γεωφυσικές διασκοπίσεις
- 2-3 γεωτρήσεις έρευνας – παραγωγής
- Δοκιμές των γεωτρήσεων
- Μελέτη του χημισμού των γεωθερμικών ρευστών
- Τελική μελέτη με τις προτάσεις για τις περιοχές στις οποίες μπορεί να κατατμηθεί κάθε πεδίο

Σε πρώτη φάση προτείνεται η εφαρμογή της παραπάνω έρευνας – μελέτης σε μερικά μεγάλα πεδία για τα οποία υπάρχει έντονο τοπικό ενδιαφέρον αξιοποίησης, όπως τα πεδία Κεσσάνης Ξάνθης, Σιδηροκάστρου, Άρτας και Πολιχνίτου Λέσβου.

Το προτεινόμενο έργο θα έχει ως αποτέλεσμα τον καθορισμό επί μέρους τμημάτων των πεδίων για αξιοποίηση. Έτσι θα καταστεί δυνατή η χρήση της γεωθερμικής ενέργειας από μεμονωμένους αγρότες με συνέπεια την αύξηση της αγροτικής παραγωγής θερμοκηπιακών καλλιεργειών.

16. Άρθρα 37-40 - Εργαλεία Διαχείρισης Κινδύνου

16.1. Προτεινόμενη Δράση: Αξιολόγηση κινδύνου από τη γεωργική δραστηριότητα σε περιβαλλοντικούς αποδέκτες και άνθρωπο

Σκεπτικό: Ανάπτυξη εργαλείων/ μεθόδων για την προστασία ανθρώπου και περιβάλλοντος και την ορθή πληροφόρηση του καταναλωτή.

Δικαιούχοι: Ερευνητικοί φορείς, Αγρότες, Ομάδες Παραγωγών, Ελεγκτικοί φορείς κράτους, Επιχειρήσεις.

17. Άρθρα 61-63 - Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας για τη Γεωργική Παραγωγικότητα και Βιωσιμότητα

17.1. Προτεινόμενη Δράση: Ανάπτυξη και προώθηση καινοτόμων δράσεων και σύνδεση αυτών των μέτρων με δράσεις της ΓΓΕΤ & Horizon 2020

Σκεπτικό: Πρασίνισμα και νέα ΚΑΠ.

18. Δημόσια Έργα (οριζόντια σε όλα τα μέτρα)

Προτεινόμενες Δράσεις:

18.1. Υποδομές αποκομιδής κενών συσκευασιών γεωργικών φαρμάκων κ.α. γεωργικών αποβλήτων

18.2. Διαχείριση αποβλήτων επιχειρήσεων μεταποίησης γεωργικών προϊόντων (ελαιοτριβεία, τυροκομεία) εγκατεστημένων σε επιχειρηματικά πάρκα

18.3. Διαχείριση λειμώνων και αποβλήτων κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων σε κτηνοτροφικά πάρκα

18.4. Αξιοποίηση βιομάζας από υπολείμματα αστικού πρασίνου

18.5. Έργα ορθολογικής διαχείρισης υδατικών πόρων

18.6. Διασύνδεση μετεωρολογικών σταθμών, επεξεργασία δεδομένων διάθεσή τους σε φορείς και πολίτες και αξιοποίησή τους για γεωργικές προειδοποιήσεις, πρόληψη πυρκαγιών και περιβαλλοντικές μελέτες

Δικαιούχοι: Περιφέρειες, Δήμοι.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Η Συμβολή Της Γεωθερμίας σε Σχέδια Αγροτικής Ανάπτυξης⁶

1. Γενικά

Η γεωθερμική ενέργεια, ως Ανανεώσιμη Πηγή Ενέργειας (Α.Π.Ε.), μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της σύγχρονης γεωργίας διότι παρουσιάζει την υψηλότερη εγκατεστημένη ισχύ, καθώς επίσης και το σημαντικό πλεονέκτημα ότι είναι διαθέσιμη όλο το 24ωρο και σε όλη τη διάρκεια του έτους, χωρίς να επηρεάζεται από τις καιρικές συνθήκες. Κατ' αυτόν τον τρόπο σύγχρονες θερμοκηπιακές μονάδες (κατά τη χειμερινή περίοδο) και επιχειρήσεις ξήρανσης - αφυδάτωσης αγροτικών προϊόντων (κατά τη θερινή περίοδο) μπορούν να λειτουργούν με χαμηλό ενεργειακό κόστος, με αποτέλεσμα τη δημιουργία σύγχρονων αγροτικών επιχειρήσεων. Παράλληλα η γεωθερμική ενέργεια μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας, την κτηνοτροφία, την πτηνοτροφία, τον αγροτουρισμό, τη θέρμανση διαφόρων χώρων γεωργικών επιχειρήσεων, την επεξεργασία και μεταποίηση γεωργικών προϊόντων, ενώ η προσέλευση νέων επενδυτών μπορεί να συνεισφέρει στη γενικότερη κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη απομονωμένων και αμιγώς αγροτικών περιοχών.

Η αξιοποίηση των γεωθερμικών νερών χαμηλής και υψηλής θερμοκρασίας (θερμοκρασίες νερού μεγαλύτερες των 25°C), που χαρακτηρίζονται ως γεωθερμικό δυναμικό, προβλέπεται από το Ν.3175/2003 (Φ.Ε.Κ. 207/τ.Α'/29-8-2003, «Αξιοποίηση του γεωθερμικού δυναμικού, τηλεθέρμανση και άλλες διατάξεις») με κάποιες τροποποιήσεις που έγιναν με το Ν.3734/2009 (Άρθρο 37) και με τις σχετικές Υπουργικές Αποφάσεις. Αυτές οι Υπουργικές Αποφάσεις αφορούν: την κατάταξη και το χαρακτηρισμό των γεωθερμικών πεδίων της χώρας σε «χαμηλής» και «υψηλής θερμοκρασίας» και «βεβαιωμένα» και «πιθανά» γεωθερμικά πεδία, τους κανονισμούς γεωθερμικών εργασιών, τους όρους και τις

⁶ Τη σύνταξη της ενότητας επιμελήθηκε ο κ. Απόστολος Αρβανίτης (βλ. Παράρτημα ΙΙ)

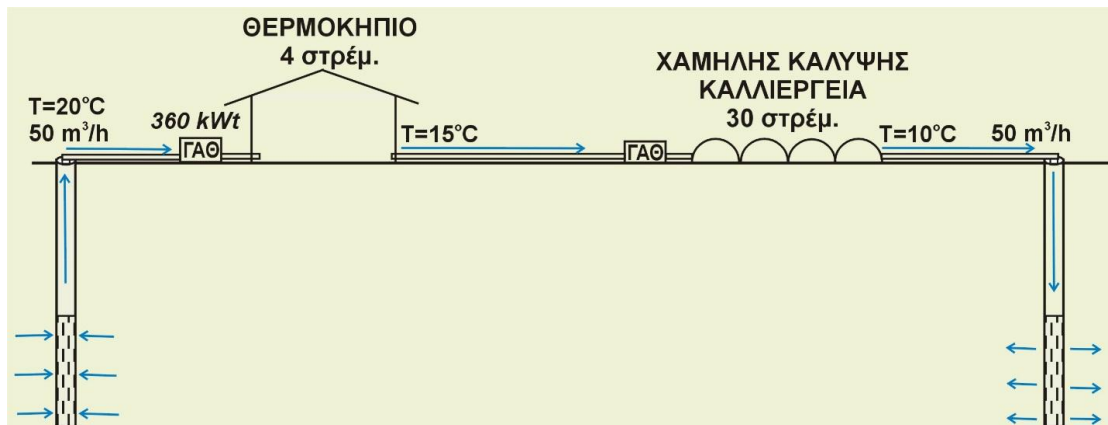
διαδικασίες μίσθωσης για έρευνα και διαχείριση του γεωθερμικού δυναμικού της χώρας και τις άδειες διανομής θερμικής ενέργειας αποκλειστικά για αγροτικές εκμεταλλεύσεις από εκμετάλλευση γεωθερμικού δυναμικού πεδίου χαμηλής θερμοκρασίας.

Εκτός από τη γεωθερμική ενέργεια υψηλής και χαμηλής (με την απευθείας αξιοποίησή της για θερμικές χρήσεις) ενθαλπίας, υπάρχει και η δυνατότητα εκμετάλλευσης της λεγόμενης «αβαθούς γεωθερμίας», δηλ. της θερμότητας των υπόγειων ρευστών και πετρωμάτων με θερμοκρασίες χαμηλότερες των 25°C (αυτών που σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία δεν χαρακτηρίζονται ως γεωθερμικό δυναμικό). Η απόληψη της θερμικής ενέργειας επιτυγχάνεται με τη χρήση των Γεωθερμικών Αντλιών Θερμότητας (ΓΑΘ), οι οποίες καταναλώνοντας ηλεκτρική ενέργεια παράγουν έργο, που απορροφούν από ένα υπόγειο ρευστό. Οι αντλίες θερμότητας (νερού-νερού ή νερού-αέρα) είναι συσκευές μεταφοράς και όχι παραγωγής ενέργειας και λειτουργούν με ηλεκτρισμό, του οποίου η ενέργεια προστίθεται στο σύστημα. Η τεχνολογία χρήσης των ΓΑΘ είναι πολύ διαδεδομένη και εφαρμόζεται κυρίως σε θέρμανση και ψύξη (κλιματισμό) κτιρίων σε αστικές περιοχές. Η αξιοποίηση της αβαθούς γεωθερμίας με τη χρήση ΓΑΘ και η αδειοδότηση των συστημάτων αυτών διέπεται από Υπουργική Απόφαση που δημοσιεύεται στο Φ.Ε.Κ. 1249/τ.Β΄/24-6-2009.

Εκτός από τη χρήση για θέρμανση και ψύξη κατοικιών και γραφείων, συστήματα ΓΑΘ μπορούν να εφαρμοσθούν σε αγροτικές εφαρμογές, όπως τη θέρμανση θερμοκηπίων, τη θέρμανση των αιθουσών ανάπτυξης για καλλιέργεια μανιταριών, τη θέρμανση του εδάφους και καλλιεργειών χαμηλής κάλυψης (low tunnel technology) με πρωίμηση διαφόρων προϊόντων, την ήπια ξήρανση κάποιων αγροτικών προϊόντων, την επίτευξη της βέλτιστης θερμοκρασίας σε υδατοκαλλιέργειες καθώς και τη θέρμανση κτηνοτροφικών και πτηνοτροφικών μονάδων. Υπάρχουν αρκετές αγροτικές μονάδες σε Αμερική (Η.Π.Α., Καναδάς) και Ευρώπη, που χρησιμοποιούν συστήματα ΓΑΘ. Η σύγχρονη γεωργία είναι σημαντικά ενεργοβόρα, ακόμη και για τα Ελληνικά δεδομένα, και χρειάζονται γενναία μέτρα αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών και αντικατάστασής τους με μη επιδοτούμενες και αποδοτικές καλλιέργειες. Η αβαθής γεωθερμία με τη χρήση των ΓΑΘ προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα προς την κατεύθυνση αυτή. Γενικά, για αγροτικές εφαρμογές με χαμηλές απαιτήσεις σε θερμοκρασία νερού, οι ΓΑΘ φαίνεται να αποτελούν τη φθηνότερη λύση με εξοικονόμηση ενέργειας της τάξης του 30%. Για παράδειγμα, η θέρμανση του εδάφους απαιτεί θερμοκρασίες των 25-40°C, για τη

θέρμανση ποιμνιοστασίων χρειάζονται θερμοκρασίες των 25-60°C, οι θερμοκρασίες των 20-60°C θεωρούνται κατάλληλες για την καλλιέργεια μανιταριών, ενώ οι θερμοκρασίες των 15-35°C είναι ευνοϊκές για υδατοκαλλιέργειες. Επιπλέον, για τη θέρμανση θερμοκηπίων απαιτούνται θερμοκρασίες $\geq 40^\circ\text{C}$. Συνεπώς, οι θερμικές ανάγκες των προαναφερθέντων αγροτικών εφαρμογών θα μπορούσαν να καλυφθούν με τη χρήση συστημάτων ΓΑΘ. Το μεγάλο πλεονέκτημα των ΓΑΘ είναι ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν το καλοκαίρι και για ψύξη του θερμοκηπίου ή του νερού της ιχθυοκαλλιέργειας, εάν αυτό απαιτείται, χρησιμοποιώντας είτε το ίδιο νερό είτε άλλο ψυχρότερο. Στη δεύτερη περίπτωση η απόδοση του συστήματος είναι καλύτερη.

Το εγχείρημα της ενεργειακής αξιοποίησης των υπόγειων νερών σε γεωργικές εφαρμογές καθίσταται εξαιρετικά εύκολο σε υπάρχουσες αγροτικές μονάδες, οικογενειακού τύπου, που διαθέτουν αρδευτικές γεωτρήσεις καθώς και δίκτυο ηλεκτρικού ρεύματος με χαμηλό τιμολόγιο. Κάνοντας μια σύγκριση κόστους μεταξύ λειτουργίας συστήματος ΓΑΘ και πετρελαίου, προκύπτει ότι για τις ίδιες ώρες λειτουργίας και τιμή πετρελαίου ίση με 1 €/l, η σχέση μπορεί να φτάνει ή και να υπερβαίνει το 1:10. Επομένως, για τη θέρμανση υφιστάμενων αγροτικών εγκαταστάσεων, η αντικατάσταση των συμβατικών καυσίμων με συστήματα ΓΑΘ προβάλλει αρκετά ελκυστική.

Σχηματική απεικόνιση της αξιοποίησης, με τη χρήση ΓΑΘ, του ενεργειακού περιεχομένου του υπόγειου νερού σε πεδινή αγροτική περιοχή, όπου υπάρχουν δύο γειτονικές αρδευτικές υδρογεωτρήσεις. Το υπόγειο νερό θερμοκρασίας 20°C αντλείται με παροχή $Q=50 \text{ m}^3/\text{h}$ από την πρώτη γεώτρηση και μετά την ενεργειακή αξιοποίησή του με δύο διαδοχικά συστήματα ΓΑΘ για τις ανάγκες ενός θερμοκηπίου 4 στρεμμάτων και χαμηλής κάλυψης καλλιέργειας 30 στρεμμάτων επανεισάγεται στον υδροφορέα μέσω δεύτερης

γειτονικής γεώτρησης. Μια ΓΑΘ του μεγέθους του σχήματος δεν ξεπερνά σε κόστος τις 25.000 € (Κολιός κ.ά., 2010)

Τα συστήματα των ΓΑΘ σε αγροτικές χρήσεις μπορούν να εφαρμοσθούν σε πεδινές περιοχές και λεκάνες (πχ. λεκάνες Στρυμόνα, Θεσσαλονίκης, Θεσσαλίας), που διαθέτουν ένα εκτεταμένο δίκτυο αρδευτικών και υδρευτικών γεωτρήσεων. Οι γεωτρήσεις αυτές παράγουν ποσότητες νερού, του οποίου το ενεργειακό περιεχόμενο θεωρείται αρκετά σημαντικό. Τα νερά των υπαρχουσών αρδευτικών γεωτρήσεων θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ενεργειακά σε διάφορες επιλεγμένες δραστηριότητες με την εφαρμογή συστημάτων ΓΑΘ και στη συνέχεια να χρησιμοποιηθούν για πότισμα, επαυξάνοντας τα οφέλη του αγρότη - χρήστη του νερού. Η ενεργειακή εκμετάλλευση του νερού μπορεί να συντελέσει στην αναδιάρθρωση των καλλιεργειών σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Επίσης, με την εφαρμογή συστημάτων ΓΑΘ γίνεται ορθολογική και φειδωλή χρήση του υπόγειου νερού σε πολλές πεδινές περιοχές, και ιδίως σ' αυτές που παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα λειψυδρίας. Αποτρέπεται η κατασπατάληση του υπόγειου νερού και διατηρείται η ισορροπία του συστήματος με την επανεισαγωγή του νερού στον υδροφορέα από όπου αντλήθηκε. Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού αρδευτικών γεωτρήσεων σε μια πεδινή περιοχή και η μικρή απόσταση μεταξύ τους παρέχουν τη δυνατότητα ενεργειακής αξιοποίησης του αντλούμενου νερού με οικονομικό τρόπο, αφού μπορεί να εξασφαλισθεί όχι μόνο η άντληση του νερού αλλά και η επαναδιοχέτευσή του μέσω των υπαρχουσών γεωτρήσεων. Συνεπώς, το μειονέκτημα της δύσκολης ανεύρεσης και χρήσης νερού (λειψυδρία) για άρδευση σε διάφορες περιοχές μπορεί να γίνει πλεονέκτημα για τις σύγχρονες καλλιεργητικές αντιλήψεις, που θα παράγουν προϊόντα που ζητά η αγορά με ένα οικολογικό αποτύπωμα ελπιδόφορο. Περισσότερες πληροφορίες παρέχονται στην παρακάτω εργασία:

Κολιός Ν., Ανδρίτσος Ν., Αρβανίτης Α., Κουτσινός Σ. & Καβουρίδης Θ. (2010), «Ενεργειακή αξιοποίηση του υπόγειου υδάτινου δυναμικού σε αγροτικές εφαρμογές με τη χρήση Γεωθερμικών Αντλιών Θερμότητας», Πρακτικά Διεθνούς Forum «Η Γεωθερμική Ενέργεια στο Προσκήνιο» (Θεσσαλονίκη, 11-12 Δεκεμβρίου 2009), Συνδιοργάνωση: Ένωση Γεωθερμικών Ελλάδας (Ε.ΓΕΩΘ.Ε.), Ινστιτούτο Ηλιακής Τεχνικής (Ι.Η.Τ.), Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδος, Ι.Γ.Μ.Ε., Ηλιότοπος Συνέδρια, Πρακτικά σε ηλεκτρονική μορφή (CD), ISBN 978-960-6746-07-9, 18 σελ

1. Αξιοποίηση της γεωθερμικής ενέργειας για αγροτικούς σκοπούς στην Ελλάδα

Ως παραδείγματα αξιοποίησης της γεωθερμικής ενέργειας για αγροτικούς σκοπούς στην Ελλάδα μπορούν να αναφερθούν τα ακόλουθα:

- (i) Αξιοποίηση του γεωθερμικού νερού θερμοκρασίας 60,2°C μιας γεώτρησης στο Νέο Εράσμιο Ξάνθης για πρωίμηση σπαραγγιών (περίπου 35 στρέμματα) κατά τους μήνες Φεβρουάριο - Απρίλιο και ήπια αφυδάτωση ντομάτας (19 τόνοι λιαστής ντομάτας υψηλής διατροφικής αξίας παρήχθησαν το 2012) κατά τους μήνες Ιούλιο - Σεπτέμβριο. Η μονάδα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αφυδάτωση και άλλων αγροτικών προϊόντων όπως πιπεριές, ελιές, μήλα, κεράσια, κρεμμύδια, μανιτάρια, σπαράγγια, σύκα. Επίσης έχει γίνει ενταντική καλλιέργεια μαρουλιών με θέρμανση του εδάφους (υπεδαφική και επιφανειακή) υπό χαμηλή κάλυψη (low tunnel technology), ενώ έχουν γίνει και δοκιμές παραγωγής και για άλλα αγροτικά προϊόντα (φασολάκια, καρπούζια κλπ).
- (ii) Χρησιμοποίηση γεωθερμικών αντλιών θερμότητας για την πρώιμη καλλιέργεια σπαραγγιών στο Χρυσόχωρι της Χρυσούπολης Καβάλας. Αξιοποιείται το νερό ρηχών υδρογεωτρήσεων θερμοκρασίας 16-20oC. Σήμερα καλλιεργούνται περίπου 100 στρέμματα.
- (iii) Αξιοποίηση της θερμότητας των γεωθερμικών νερών θερμοτήτας 47-51oC και των μεγάλων ποσοτήτων του CO₂ από μια γεώτρηση του πεδίου Θερμών-Νιγρίτας Ν. Σερρών για την καλλιέργεια του μικροφύκου *Spirulina*. Η *Spirulina* καλλιεργείται σε κλειστές υδατοδεξαμενές κάτω από συνθήκες συνεχούς ελέγχου. Υπάρχουν δύο επιχειρήσεις στην περιοχή που ασχολούνται με την καλλιέργεια αυτού του μικροφύκου με πολύ μεγάλη επιτυχία.
- (iv) Διάφορα γεωθερμικά θερμοκήπια που αξιοποιούν τα γεωθερμικά νερά χαμηλής ενθαλπίας στις περιοχές Νιγρίτας Σερρών, Σιδηροκάστρου Σερρών, Λέσβου, Λαγκαδά και Ν. Απολλωνίας Θεσσαλονίκης και Μήλου. Η συνολική έκταση των γεωθερμικών θερμοκηπίων ανέρχεται στα 21 ha (210 στρέμματα).

Περισσότερες πληροφορίες για τις χρήσεις της γεωθερμίας στην Ελλάδα παρέχονται στην παρακάτω πρόσφατη εργασία:

Andritsos N., Arvanitis A., Dalabakis P., Karytsas C., Mendrinou D. & Papachristou M. (2013), "Geothermal Energy Use, Country Update for Greece", Proceedings, European Geothermal Congress, Pisa, Italy, 3-7 June 2013, Paper CUR-14, 10 p

2. Προτάσεις επί των Μέτρων

- (i) Πριμοδότηση και χρηματοδότηση τόσο των Νέων όσο και εν ενεργεία Αγροτών όταν τα επενδυτικά σχέδια προβλέπουν χρήση γεωθερμικών ρευστών χαμηλής θερμοκρασίας ή γεωθερμικών αντλιών θερμότητας στη γεωργική, κτηνοτροφική και πτηνοτροφική παραγωγή. Με άλλα λόγια, παροχή ιδιαίτερων κινήτρων και υψηλότερο ποσοστό ενίσχυσης όταν γίνεται χρήση της γεωθερμίας (κλασσικής και αβαθούς) στον αγροτικό τομέα αφού κάτι τέτοιο αφενός μεν έχει περιβαλλοντικά οφέλη (μείωση εκπομπών άνθρακα αφού η γεωθερμία θεωρείται Α.Π.Ε.) αφετέρου δε ενθαρρύνει την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα στη χώρα μας. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι αγροτικές πρωτοβουλίες και τα υποβαλλόμενα σχέδια μπορούν να θεωρούνται ως «επιχειρήσεις υψηλού επιπέδου».
- (ii) Ενίσχυση σχεδίων βελτίωσης υφισταμένων εγκαταστάσεων με τη χρήση γεωθερμίας (κλασσικής και αβαθούς) για καινοτόμες δράσεις και καλύτερης ποιότητας προϊόντα. Δυνατότητα βελτίωσης υπαρχόντων κτηνοτροφικών και πτηνοτροφικών μονάδων με συστήματα αξιοποίησης της γεωθερμικής ενέργειας για θέρμανση χώρων.
- (iii) Ενημέρωση, εκπαίδευση και μεταφορά τεχνογνωσίας από ερευνητικούς φορείς και ινστιτούτα, πανεπιστήμια και τεχνολογικά ιδρύματα προς τους αγρότες (νέους και παλαιότερους) ή ομάδες αγροτών για τις δυνατότητες χρήσης της γεωθερμίας σε αγροτικές και πτηνο-κτηνοτροφικές δραστηριότητες. Παρουσίαση επιτυχημένων παραδειγμάτων από Ελλάδα και εξωτερικό.
- (iv) Προβολή της ιδέας αξιοποίησης της αβαθούς γεωθερμίας με τη χρήση γεωθερμικών αντλιών θερμότητας σε διάφορες αγροτικές εφαρμογές. Προβολή επιτυχημένων παραδειγμάτων από Ελλάδα και εξωτερικό.
- (v) Προβολή και ενίσχυση της ιδέας της ενεργειακής αξιοποίησης του νερού υφισταμένων υδρογεωτρήσεων μέσω Γεωθερμικών Αντλιών Θερμότητας σε αγροτικές περιοχές για άλλες χρήσεις και εφαρμογές παράλληλα με την κάλυψη των αρδευτικών αναγκών (πριν την αρδευτική χρήση τους).
- (vi) Επέκταση της χρήσης της γεωθερμικής ενέργειας στο στάδιο επεξεργασίας και μεταποίησης αγροτικών προϊόντων με οικονομική ενίσχυση τεκμηριωμένων δράσεων και πρωτοβουλιών για καλύτερης ποιότητας και πιο ανταγωνιστικά προϊόντα. Χρηματοδότηση καινοτόμων ιδεών και προτάσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Συντελεστές της Εργασίας

1. Ομάδα Εργασίας

Αθανασοπούλου Κατερίνα	ΥπΑΑΤ / Διοικητικός Τομέας Κοινοτικών πόρων και Υποδομών / Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης Ελλάδας
Αλεξίου Ειρήνη	ΥΠΕΚΑ / Ειδική Γραμματεία Δασών / Γεν. Δ/ση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών & ΦΠ
Αποστολάκη Ελένη	ΥπΑΑΤ / Δ/ση Εισροών Ζωικής Παραγωγής
Αραβαντινός Γιώργος	ΥπΑΑΤ / Δ/ση Παραγωγής και Αξιοποίησης Προϊόντων Δενδροκηπευτικής
Αρβανίτης Απόστολος	Εθνικό Κέντρο Βιώσιμης και Αειφόρου Ανάπτυξης / Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών και Μελετών
Γεωργιάδου Μαρία	Περιφέρεια Αττικής / ΔΑΟΚ Πειραιά
Γκουλτάς Δημήτρης	Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας / ΔΑΟΚ Φωκίδας
Γούλας Χρήστος	ΥπΑΑΤ / Δ/ση Εισροών Ζωικής Παραγωγής
Γραμματικός Διονύσης	ΥπΑΑΤ / Δ/ση Παραγωγής και Αξιοποίησης Προϊόντων Δενδροκηπευτικής
Διαμαντόπουλος Γιώργος	ΥΠΕΚΑ / Ειδική Γραμματεία Δασών / Γεν. Δ/ση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών & Φ.Π
Δρούγας Παναγιώτης	ΥΠΕΚΑ / Ειδική Γραμματεία Δασών / Γεν. Δ/ση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών & Φ.Π
Ζαλούμη Όλγα	Περιφέρεια Αττικής / Δ/ση Αγροτικής και Κτηνιατρικής Πολιτικής
Ζαννόπουλος Σταύρος	ΓΕΩΤ.Ε.Ε.- Παρ/μα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας / Πρόεδρος ΔΕ Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αττικής / Δ/ση Αγροτικών Υποθέσεων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Θεοφιλίδου Καλλιόπη	ΓΕΩΤ.Ε.Ε.- Παρ/μα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας / Πενταμελής Επιτροπή Γεωπόνων
Καλλιώρα Παγώνα	Περιφέρεια Αττικής / Δ/ση Αγροτικής και Κτηνιατρικής Πολιτικής
Κώτσιας Δημήτρης	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αττικής / Δ/ση Αγροτικών Υποθέσεων
Λώλης Δημήτρης	ΓΕΩΤ.Ε.Ε. – Μέλος Παρ/τος Κεντρικής Ελλάδας
Μαρκέλλου Αιμιλία	Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο
Μιχαλάκης Παναγιώτης	Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας / ΔΑΟΚ Φωκίδας
Μπαγινέτας Κώστας	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδας / Διεύθυνση Αγροτικών Υποθέσεων
Μπάζιου Παρασκευή	ΥΠΑΑΤ / Δ/ση Παραγωγής και Αξιοποίησης Προϊόντων Δενδροκηπευτικής
Μπαλωτής Γιώργος	Ινστιτούτο Γεωπονικών Επιστημών
Ντουντουνάκης Σπύρος	ΥΠΑΑΤ / Γεν. Δ/ση Κτηνιατρικής
Παπανικολάου Γιώργος	Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Γεωπόνων Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Επαγγελματιών Γεωπόνων
Παππιάς Χρήστος	Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός ΔΗΜΗΤΡΑ – Δ/ση Ανάπτυξης Εργασιών
Παπίκα Σύλβια	ΥΠΕΚΑ / Ειδική Γραμματεία Δασών / Γεν. Δ/ση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών & Φ.Π
Πούμπουρας Γιώργος	ΥΠΑΑΤ / Διοικητικός Τομέας Κοινοτικών πόρων και Υποδομών/ Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής ΠΑΑ – Ανταγωνιστικότητα Συντονιστής Συσκέψεων
Σοφολόγης Δημήτρης	Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Γεωπόνων
Σταυριανάκου Σωτηρία	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αττικής / Δ/ση Αγροτικών Υποθέσεων
Φουλίδη Άννα	ΥΠΑΑΤ / Δ/ση Παραγωγής και Αξιοποίησης Προϊόντων Δενδροκηπευτικής
Χατζηγιάννης Γιώργος	Εθνικό Κέντρο Βιώσιμης και Αειφόρου Ανάπτυξης / Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών και Μελετών
Χριστακόπουλος Παύλος	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αττικής / Δ/ση Συντονισμού και Επιθεώρησης Δασών

2. Οργανωτική Υποστήριξη

Ασημιδάκη Ειρήνη	ΓΕΩΤ.Ε.Ε.- Παρ/μα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας
Κόττα Γεωργία	ΓΕΩΤ.Ε.Ε.- Παρ/μα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας
Τσακαλώζου Κατερίνα	ΓΕΩΤ.Ε.Ε.- Παρ/μα Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας